

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Eva Gebauerová

Evropská politika Margaret Thatcherové

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Markéta Šůstková, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi s bakalářskou diplomovou prací pomáhali. Zejména pak vedoucí této práce paní Mgr. Markétě Šústkové, Ph.D. za pomoc při jejím vypracování.

Eva Gebauerová

Obsah

Úvod	6
1 Velká Británie a Evropa.....	11
1.1 Britský specifický vývoj	11
1.1.1 Vnitropolitická situace.....	12
1.1.1.1 Politická situace	12
1.1.1.2 Hospodářská situace.....	14
1.1.2 Zahraniční politika.....	15
1.2 Přístup stran k integraci	17
1.2.1 Labouristická strana.....	17
1.2.2 Konzervativní strana.....	18
1.3 Evropské směřování před nástupem M. Thatcherové.....	20
1.3.1 Politická dimenze.....	20
1.3.2 Ekonomická dimenze.....	21
2 Evropská dimenze thatcherismu	22
2.1 Ideové kořeny thatcherismu.....	22
2.2 Politická dimenze.....	24
2.2.1 Evropské ideové kořeny thatcherismu.....	24
2.2.2 Supranacionalismus a jeho orgány	25
2.3 Ekonomická dimenze.....	27
2.2.3 Ekonomická svoboda a společný trh	28
2.2.4 Společná měna a společné politiky.....	30
2.3 Zahraničně-bezpečnostní dimenze.....	32
2.3.1 Vztah k USA a společná obrana	32
2.3.2 Problematika nedemokratického světa a evropská rozšíření	33
3 Realita evropské politiky M. Thatcherové a její determinanty.....	35
3.1 Domácí aréna	35

3.2 Evropská aréna.....	38
3.2.1 Politická dimenze.....	38
3.2.2 Ekonomická dimenze.....	42
3.2.2.1 Otázka britského příspěvku do rozpočtu.....	42
3.2.2.2 Bezbariérový trh.....	46
3.2.2.3 Hospodářská a měnová unie.....	51
3.2.3 Zahraničně-bezpečnostní dimenze.....	55
3.2.3.1 Nový kontext a bezpečnostní situace	55
3.2.3.2 Rozšiřování	56
3.2.3.3 Otázka Německa	57
Závěr.....	60
Prameny	65
Literatura	69
Anotace.....	72
Abstrakt	72

Úvod

Britská ministerská předsedkyně z let 1979-1990 Margaret Thatcherová (1925-2013) patřila bezpochyby mezi nejrozporuplnější osobnosti druhé poloviny 20. století. V domácím i evropském kontextu se její osoba i politika stala velkým klišé. Za svůj život si vysloužila mnoho přívlastků. V domácím prostředí byla označována jako *Thatcher the Snatcher*, *grocer's daughter*, *housewife* nebo *bad mother*. V evropské dimenzi ji kritikové označují například za xenofobní a bezdůvodně nepřátelskou vůči Evropskému společenství. Je známá pro svůj euroskeptický pohled, který brzdil integrační proces upřednostňováním národních zájmů. Její evropská motivace je označována za čistě ekonomickou, koneckonců podle jejich odpůrců jejím cílem na evropské úrovni bylo především zpětné získání části britského příspěvku z evropského rozpočtu. Byla to také ona, kdo hovořil o *mých penězích*, *mých rybách* a údajně každou druhou větu na zasedání Evropské rady končila slovy *Oh my God!*. Měla se chovat se *nekomunitárně*, údajně nebyla ochotná ustoupit ani o píď při prosazování vlastní politiky a navíc měla nesmyslně křičet na své evropské partnery. Velká Británie se tak stala především za její vlády *an awkward partner*. Její postava byla zveličována, zesměšňována, odsuzována ale také zbožňována, obdivována a následována. Stejně tak její výroky jsou dodnes opakovány a většinou podle potřeby pozměňovány. Její politický přínos je uznáván, nebo zcela zatracován. M. Thatcherová se jednoduše stala *fenomémem* a toto označení zřejmě nezískala jen údajným bušením kabelky do stolu.¹

Hlavním podmětem k napsání práce na téma M. Thatcherové a její evropské politiky se stala diskuze vycházející z článku Marka Gilberta vydaného v roce 2008: *Narrating the Process: Questioning the Progressive Story of European Union*. Autor zde kritizuje historiografické pojetí vycházející z klasických integračních teorií. Podstatou jeho kritiky je tendence historiografů vytvářet si *vlastní* příběh integrace tak, aby se jim hodil do skládky zvané *Jak jsme postupovali při vytváření superstrátu*, čímž zamítají

¹ BERLINSKI, Claire: *Why Margaret Thatcher Matters*. New York 2008. s. 307-342.

možnost alternativního příběhu, který by se mohl vyprávět v případě, že projekt Evropské unie nebude úspěšný. Zmiňuje, že v první řadě současná historiografická federalistická narace nevnímá kritiky evropského projektu jako užitečné, protože to nebyli ti hrdinové, co posunuli integraci k *lepším zitrkům*. Autor konstatuje, že historiografie by neměla být pouze o interpretování konsenzu, ale měla by vycházet z reality – a to i se zahrnutím myšlenek těch, kteří do skládanek nezapadají. Na druhou stranu M. Gilbert také poukazuje na opačný pohled - Moravscikovu interpretaci aktérů – lídrů států, kteří jsou v evropském vyjednávání motivováni pouze geopolitickými a ekonomickými výhodami. Zdůrazňuje, že už pohled A. Moravscika na aktéry samotné – nejlépe bez masa a krve – nemůže vypovídat nic o tehdejší situaci, jelikož evropská aréna při vyjednávání rozhodně nepřipomíná stojící sochy bez idejí, odhodlání a osobní motivace předat své myšlenky dále.²

Autorka práce se tedy rozhodla na základě výše zmíněné obecné představy o evropské politice M. Thatcherové a uvedeného článku M. Gilberta zjistit, zda byla evropská politika M. Thatcherové opravdu tak černobílá. Přestože *thatcherovská* evropská politika a styl jejího prosazování byl bezesporu odlišný a mnohdy velice ostrý, ona sama stála jako zastánkyně mezivládního přístupu u naplnění některých federalistických ambicí a odstartování dynamického posunu evropské integrace především po roce 1985. Což vybízí k mnoha otázkám a pochybnostem, například ohledně jejího přesvědčení, tj. byla opravdu zastánkyní pouze mezivládní spolupráce?, bylo její evropské vyjednávání jasně politicky promyšlené?, stala se pouhou loutkou v dynamickém evropském vývoji? aj. Autorka práce se proto snaží podívat na fenomén *thatcherismu* v evropském kontextu z pohledu M. Thatcherové a její evropské politiky a případně se tak pokusit vyvrátit některá klíšé, která kolem thatcherovského evropského vyjednávání vznikla.

Primární cílem této práce je zjistit, zda měla M. Thatcherová názorově ucelenou představu o konceptu evropské integrace, kterou se snažila ve své evropské politice prosadit a zhodnotit, jak svůj evropský koncept aplikovala do evropské arény a definovat hlavní determinanty její evropské politiky v realitě

² GILBERT, Mark: *Narrating the Process: Questioning the Progressive Story of European Union*. *Journal of Common Market Studies*, 2008, 46. ročník, č. 3, s. 641-662.

evropského vyjednávání, které případně znamenaly odklon od jejího evropského konceptu.

Sekundárním cílem je s použitím primárních zdrojů uspořádat evropské myšlenky M. Thatcherové v souvislostech tehdy převažujících debat. Autorka práce si také klade dvě výzkumné otázky:

1. Jaké konkrétní důvody vedly M. Thatcherovou k akceptování posílení nadnárodního charakteru ES?
2. Jaké příčiny vedly k zesilující protievropské rétorice v premiérském období M. Thatcherové?

Z metodologického hlediska se práce opírá zejména o deskriptivně-analytickou metodu a v menší míře o komparaci. Deskripce je použita především na kontextuální přiblížení evropského integračního posunu. Analýza pak slouží ke zhodnocení komplexnosti evropského konceptu M. Thatcherové a jeho následné aplikací do evropské reality. Komparativní metoda bude využita v první kapitole pro srovnání postoje jednotlivých vlád k evropskému vyjednávacímu procesu.

Samotný text je rozdělen do tří částí. Cílem první kapitoly je nastínit britská specifika poválečného vývoje ve vztahu k evropské integraci do nástupu M. Thatcherové, která se stala výchozími body pro její evropskou politiku a lépe tak objasňují širší souvislosti problematického partnerství Velké Británie s ostatními zeměmi evropských společenství. Kapitola se soustřeďuje především na politickou, hospodářskou a zahraniční dimenzi vývoje. V druhé části autorka komparuje přístupy dvou hlavních britských politických stran – Labouristické a Konzervativní strany – k evropské integraci, přičemž hlavní důraz je kladen na období přístupových vyjednávání Velké Británie do Evropského společenství a obecné vnímání samotného evropského fenoménu.

Cílem druhé kapitoly je představení evropského konceptu M. Thatcherové. Tato koncepce se opírá o interpretaci projevů a pracuje se syntézou publikací M. Thatcherové. Pro objasnění koherence jejího evropského modelu a thatcherovské ideologické orientace bude koncept vysvětlen v kontextu fenoménu tzv. *thatcherismu*. První část kapitoly tedy stručně představuje tento *ideologický směr* a zařazuje jej do širších ideologických dimenzí a následně je tzv. *thatcherismus* aplikován do thatcherovského

evropského modelu. Samotný koncept bude sledován ve třech dimenzích – politické, ekonomické a zahraničně-bezpečnostní, aby tak pokrýval možné výstupy Evropského společenství a umožňoval jeho lepší zhodnocení.

Poslední, třetí kapitola, uvádí tento thatcherovský model do reality evropského vyjednávání a identifikuje hlavní determinanty evropské politiky M. Thatcherové. Kapitola zachovává rozdělení dimenzí předcházející kapitoly, tj. na politickou, ekonomickou a zahraničně-bezpečnostní. Cílem této části práce tak není chronologický výčet událostí evropské politické reality z let 1979-1990, ale apel je kladen na hlavní body evropského vyjednávání v 90. letech v těchto třech dimenzích, které vytvářely evropskou politiku M. Thatcherové a je zde zdůrazněn *alternativní výklad evropského příběhu* z pohledu samotné M. Thatcherové. Kapitola by tak měla objasnit některá její rozhodnutí, která jsou v rozporu s thatcherovským evropským modelem, jež bude představen ve druhé kapitole.

Téma M. Thatcherové a její politiky není v akademickém prostředí neprozkoumanou oblastí. Nabízí se široká škála literatury mapující především její domácí politiku s důrazem na ekonomické zařazení nebo roli v Konzervativní straně. Nicméně objektivních publikací na téma její evropské politiky, přestože bylo populárním tématem, není dostatek. Většina těchto prací se drží právě interpretace zmiňovaných historiografických směrů.

Autorka práce vychází především z primárních zdrojů, jimiž jsou vydané paměti M. Thatcherové. Ve druhé kapitole se reflektuje publikace *Cesta k moci* (1995) a *Umění vládnout* (2002), kde se M. Thatcherová věnuje spíše popisu a vysvětlení svého konceptu, resp. kritice tehdejšího stavu evropské integrace. Ve třetí kapitole pak autorka pracuje i s publikací *Roky na Downing street* (1993), ve které se M. Thatcherová vyjadřuje k jednotlivým událostem svého ministerského období. Výhodou této publikace je datum jejího vydání, tedy přibližně tři roky po jejím odstoupení z postu ministerské předsedkyně, jedná se o velice detailní rozbor. Další primární zdroje pochází především z Nadace M. Thatcherové (www.margaretthatcher.org), založené v roce 1991, kde jsou v anglickém jazyce uveřejněny veškeré projevy M. Thatcherové, záznamy mediálních rozhovorů a volební programy z let 1945-2000 a postupně doplňovány o nové rozhovory a komentáře týkající se osoby

M. Thatcherové. Jelikož se jedná o široké časové spektrum, lze zde také nalézt některé dokumenty týkající se předchozích britských vlád, což bylo významným přínosem zejména při jejich srovnávání v kapitole první. Ta dále čerpá především z rozsáhlé publikace britského historika a bývalého profesora na Newyorské univerzitě Tonyho Judta *Postwar: A History of Europe Since 1945*, která sloužila k vysvětlení širších souvislostí událostí v poválečné Evropě. Nicméně jedná-li se o pasáže přímo o M. Thatcherové ani tento autor při kritice její politiky příliš nezohledňuje stanovisko opačné strany. Pro účely této práce, kde je zohledňován především alternativní výklad M. Thatcherové, není potřeba k uvedení jejího konceptu evropské politiky do kontextu evropské reality podrobného zásahu do evropských reálií, autorka se v této části práce tedy opírá zejména o publikaci profesora historie a mezinárodních studií Marka Gilberta *Surpassing Realism, The Politics of European Integration since 1945*, která zachycuje podstatné mezníky evropské integrace a i přes to, že se jedná o základní literaturu, obsahuje poměrně objektivní zhodnocení evropské politiky M. Thatcherové, například pro její zohlednění vnitropolitické situace Velké Británie. Stejně tak přínosná byla publikace profesora Desmonda Dinana *Europe Recast. A History of European Union*, která je zproštěna většiny klasických interpretací evropské politiky M. Thatcherové a zároveň se soustřeďuje spíše na okolnosti v evropském vyjednávání než na podrobný výčet událostí, což je pro cíl této práce podstatné. Zajímavé a kontrastní pohledy na tuto problematiku pak přinesly publikace Stephena George *An Awkward Partner: Britain in the European Community* a *Skryté dějiny evropské integrace* od Christofera Bookera a Richarda Northa. Poslední jmenovaná však sloužila pro svůj příliš protifederalistický styl interpretace spíše jako doplnění o další možný pohled na evropskou integraci.

1 Velká Británie a Evropa

”Britain does not dream of some cosy, isolated existence on the fringes of the European Community. Our destiny is in Europe, as part of the Community.”³

M. Thatcher, 1988

Cílem prvním kapitoly je stručné nastínění britského specifického poválečného vývoje ve vztahu k evropskému kontinentu, přičemž je hlavní důraz kladen na dimenzi politickou, hospodářskou a zahraniční. Seznámení se s těmito odlišnostmi pak povede k lepšímu pochopení budoucích angloevropských vztahů v období vlády M. Thatcherové v letech 1979-1990 v evropském kontextu.

1.1 Britský specifický vývoj

Velká Británie patřila mezi vítězné mocnosti druhé světové války, a ačkoliv se účastnila poválečné rekonstrukce v Evropě, nestala se členem ani jednoho ze vznikajících evropských společenství (ES). Toto bylo způsobeno jedinečným charakterem postavení země, a to nejen z geografického pohledu. Velká Británie se těší dlouhodobé parlamentní tradici, silně vyvinuté politické kultuře, vysokým stupněm veřejné důvěry v politické instituce a také například typickým britským příklonem k politickému pragmatismu.⁴ Její území nebylo zničeno světovými válkami a nestala se ani vhodnou půdou pro růst komunismu. Odlišné postavení vyvěrá také z udržování tradičních vazeb se zeměmi Commonwealthu a užšími vztahy se Spojenými státy americkými (USA). A po druhé světové válce rovněž nastoupila cestu, která se poněkud odlišovala od směřování ostatních evropských zemí.

³THATCHER, Margaret: *Speech to the College of Europe („The Bruges Speech“)*. Bruges, Belgium, 20.9.1988. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/107332> (22.3.2013).

⁴PHINNEMORE, David – WARLEIGH-LACK, Alex: *Reflections on European Integration 50 Years of the Treaty of Rome*. Basingstoke 2009. s. 30.

1.1.1 Vnitropolitická situace

1.1.1.1 Politická situace

Zatímco v po válce zničených zemích ES začala vznikat výstavba zcela nové společnosti, o té britské lze říci, že spíše usnula na vavřínech.⁵ Specifická vnitropolitická situace se odvíjela především od válečné dohody mezi konzervativní vládou Winstona Churchilla a opoziční Labouristickou stranou Clementa Attleeho. Původně provizorní řešení v době válečných let, které mělo přispět ke stabilitě kabinetu, neoficiálně pokračovalo i v letech poválečných, což ve dvoustranickém systému vedlo k paralýze opozice. Programová agenda těchto dvou stran se výrazně přiblížila. A tak zatímco ostatní evropské nastoupily na cestu vytváření nového politického směřování, Velké Británie spíše kontinuálně pokračovala v prosazování keynesiánské *konsensualní politiky*⁶, a to ještě s mnohem silnějším apelem na socialistické prvky než ve válečných letech. Tato politika sice stabilizovala poválečný hospodářský a politický systém, ale od 60. let se dopad konceptu *státu blahobytu* začal promítat v ekonomické a sociální sféře.

Jedním z největších problémů se ukázala obrovská síla odborů, které nebyly po první světové válce oslabeny fašistickou represí a hospodářskou krizí do takové míry, jako tomu bylo v kontinentální Evropě. Po druhé světové válce britské odbory velice neochotně slevovaly ze svých požadavků.⁷ První,

⁵ Slovy M. Thatcherové z roku 1971: „*We found we weren't able to get into Europe, but Europe got on without us.*” (THATCHEROVÁ, Margaret: *Market entry is “urgent”*. Speech in Finchley, United Kingdom, 7.8.1971. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margareththatcher.org/document/102136> (25.2.2013)).

⁶ Autor tohoto označení je britský politický analytik a od roku 1996 profesor politikologie Dennis Kavanagh. Tzv. Konzensem/kompromisem označuje období od druhé světové války do nástupu M. Thatcherové. Britský konsenzus se vyznačuje zestátněním, progresivním daněním, univerzálním sociálním zajištěním a manipulací nabídky jako nástroje fiskální politiky. Obě strany se v podstatě zřekly dlouhodobějšího plánování. Tato politika se samozřejmě více prosazovala za vlád labouristických, nicméně Konzervativní strana se například nebránila ponechání si zestátněných podniků po roce z let 1945-1951. Právě neschopnost najít a realizovat úspěšnou ekonomickou strategii uvádí T. Judt jako důvod neúspěchu konsenzuální politiky. (JUDT, Tony: *Postwar: A History of Europe Since 1945*. London 2005. s. 328-332, 594).

⁷ Německý historik Edgar Wolfrum srovnává postavení britských a německých odborů v poválečné době. Konstatuje, že německé odbory se oproti britským nikdy nedomáhaly velkého zvýšení mezd a spíše podporovaly vládu, což po druhé světové válce v mezinárodním srovnání dopomáhalo k udržení poměrné stability. Tato stabilita pak mohla hrát roli také na evropské úrovni, a to především zvýšením německého vlivu na směřování evropské integrace za Helmuta Schmidta a formaci francouzsko-německého tandemu. (WOLFRUM,

kdo se tento trend pokusil zlomit, byla až konzervativní vláda ministerského předsedy E. Heatha v letech 1970-1974. Ta však ve snaze o vytvoření vyrovnanějšího rozpočtu neuspěla. V zemi na přelomu let 1973-1974 především z důvodů nesouhlasu s krácením veřejných výdajů vypukly stávky. Docházelo tak k podpoře Labouristické strany, u které se předpokládala vyšší pravděpodobnost domluvy s odborovým hnutím. Po volbách v roce 1974 známých pod heslem *Who governs Britain?* došlo ke změně ve vládním kabinetu.⁸

Od voleb v roce 1974 do roku 1979 vládly celkem dvě labouristické vlády, Wilsonova, která byla v podstatě paralyzovaná těsnou menšinou v parlamentu, a od roku 1976 Callaghanova, jež nad touto menšinou vyzrála domluvou s Liberální stranou, čímž sice udržela opoziční Konzervativní stranu mimo hru, ale tato dohoda na druhou stranu omezovala Labouristickou stranu v zahraniční politice, což bylo například příčinou neschopnosti učinit včas potřebné kroky umožňující konání přímých voleb do Evropského shromáždění/parlamentu, které se tímto musely odložit z původně plánovaného roku 1978 na červen 1979.⁹

Z hospodářského hlediska se obě tyto labouristické vlády stále přikláněly k prosazování *státu blahobytu* a krátkodobé rozpočtové politice. Tony Judt označuje právě neschopnost vlád najít a realizovat úspěšnou ekonomickou strategii jako důvod neúspěchu konsenzuální politiky.¹⁰

V roce 1976 byla Velká Británie nucena požádat o půjčku z Mezinárodního měnového fondu (MMF) a¹¹ následující rok s sebou pak přinesl nutnost krácení veřejných výdajů, které opět vedly k rozsáhlým

Edgar: *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejich počátků až po dnešek*. Brno 2008. s. 292).

Pro představu o množství odborů uveďme příklad britské společnosti *Leyland's car*, která v roce 1968 rozlišovala na 246 různých odborů (JUDT, Tony: *Postwar: A History of Europe Since 1945*. London 2005, s. 58).

⁸ Christofer Booker a Richard North v knize *Skryté dějiny evropské integrace* toto heslo vnímají jako otázku, zda Velké Británii vládne Heathova vláda, nebo odbory. (BOOKER, CHRISTOFER – NORTH, RICHARD: *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti*. Brno 2006. s. 198).

⁹ GOWLAND, David a kol.: *Britain and European Integration since 1945 on the sidelines*. Oxon 2010. s. 97.

¹⁰ JUDT, T.: c.d., s. 328-332, 594.

¹¹ KAVANAGH, Dennis: *British politics, continuities and change*. New York 2000. s. 25.

Více k hospodářským a politickým motivům vstupu Velké Británie do ES např. MILWARD, Alan: *Politics and Economics in the History of the European Union*. Oxon 2005.

stávkám a vyvrcholily v tzv. *zimě nespokojenosti (Winter of Discontent)* na přelomu let 1978-1979.¹²

1.1.1.2 Hospodářská situace

Poválečná politická nehybnost systému byla doprovázená také specifickou hospodářskou situací. Největším britským importérem byly odjakživa země Commonwealthu, právě díky možnosti dovozu levných potravin z tohoto společenství se mohla pracovní síla více soustředit v průmyslových odvětvích, britská zemědělská produkce tak byla podstatně omezena.¹³ Evropským trendem bylo naopak dotované zemědělství. Společná zemědělská politika (SZP) tehdy tvořila přes 70 % výdajů ze společného evropského rozpočtu. Se zhoršující se hospodářskou situací nebyla Velká Británie schopna investovat do výzkumu inovací a její výrobky se postupně stávaly zastaralejšími, především ve srovnání s německou nabídkou vysoce technologicky vyspělých produktů.¹⁴ V kombinaci se systémem vysokých cel na dovoz produktů ze zemí mimo ES byla Velká Británie v podstatě vytěsněna z evropského obchodu.¹⁵ Přestože po druhé světové válce statistické údaje nenapovídaly blížící se krizi systému a konstatovaly, že se země po válce zotavila poměrně dobře – dokonce vykazovala růst, v mezinárodním srovnání byla z ekonomického hlediska daleko za ostatními zeměmi.¹⁶ V 60. a 70. letech se začíná ukazovat, že vznikající společenství velmi prosperují,¹⁷ zatímco

¹² JUDT, T.: c.d., s. 539.

Například jako známku nejhlubší krize by mohlo představovat odhalení, že národní symbol britské výrobní preciznosti – firma Rolls Royce, je napokrají bankrotu. (EVANS, E.: c.d., s. 9).

¹³ K výraznému omezení zemědělské výroby a přesunu pracovní síly do průmyslového odvětví došlo sice již v předcházejícím století. Tento posun můžeme považovat za jednu z příčin britské predominance v pozdější době. Po druhé světové válce zde pak již nebyla zbývající přebytečná zemědělská populace, která by mohla sloužit jako levná pracovní síla v průmyslové výrobě nebo v jiných odvětvích. Což naopak můžeme považovat jako jedno z možných vysvětlení, proč britský poválečný boom nebyl tak výrazný. (JUDT, T.: c.d., s. 328).

¹⁴ Oproti Německu byla Velká Británie ve výrazné nevýhodě. Německo pouze navázalo na válečná léta, kdy velkou část rozpočtu investovalo do rozvoje a inovace průmyslu. Kdežto Velké Británii chybělo potřebné *know-how* a finanční zdroje, která jsou k jeho získání potřebné. (JUDT, T.: c.d., s. 355).

¹⁵ TROITIÑO, David Ramiro: *Historical issues: Margaret Thatcher and the EU.* s. 128. Dostupné z: http://www.ies.ee/iesp/No6/articles/iesp_no6_pp124-150.pdf (5.3.2013).

¹⁶ EVANS, E.: *Thatcher and Thatcherism.* London 1997. s. 8.

¹⁷ Pro srovnání uveďme růst hrubého národního produktu za období 1958-1962, kdy v členských zemích vzrostl o 21,5% a v Británii pouze o 11%. ES se tak stalo největším

Velká Británie v letech 1960-1975 padá ze sedmého místa v hrubém národním produktu na šestnácté místo ve statistikách Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).¹⁸

Jako bývalá koloniální mocnost těžce nesla skutečnost, že ztratila své velmocenské postavení a navíc se začíná hroutit zevnitř.

1.1.2 Zahraniční politika

Winston Churchill ve svém slavném poválečném projevu v roce 1946 v americkém Fultonu určil směr britské zahraniční politiky. Jako nejdůležitější uvedl udržování nadstandardních vztahů mezi anglicky mluvícími zeměmi, tedy s Commonwealthem a USA.¹⁹ Když pak Velká Británie v 60. letech ztrácí své velmocenské postavení i statut *významného* amerického spojence²⁰ a ES začíná dominovat evropskému trhu, kromě toho začíná být zřejmé, že se Velkou Británií iniciované založení Evropského sdružení volného obchodu (EFTA) nestane uspokojující alternativou ES, obrací se Velká Británie na Churchillovu třetí prioritu – evropský kontinent.

Přestože ekonomická stránka první žádosti o vstup Velké Británie do ES v roce 1961 byla nesporná – od stejného roku začíná dominovat dovoz britského zboží do kontinentální Evropy – snahu stát se součástí evropských struktur lze chápat spíše jako úsilí postavit Velkou Británii opět do role světové velmoci, kterou nedávno ztratila. Harold Macmillan vztah s ES pravděpodobně

světovým importérem a druhým největším exportérem. (VEBER, Václav: *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha 2012, s. 250).

¹⁸ KAVANAGH, D.: c.d., s. 8.

¹⁹ „(...) *the method of realizing our over-all strategic concept, I come to the crux of what I have traveled here to say. Neither the sure prevention of war, nor the continuous rise of world organization will be gained without what I have called the fraternal association of the English-speaking peoples. This means a special relationship between the British Commonwealth and Empire and the United States of America.*“ (CHURCHILL, Winston: *Sinews of Peace*. Fulton, USA, 5.3.1946. History guide. Dostupné z: <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html> (26.2.2013)).

²⁰ Fiasko v Suezském průplavu v roce 1956 pro většinu britských politiků znamenalo, že se Velká Británie již nemůže spoléhat na USA. Po tomto incidentu se od Velké Británie navíc odklonili významní partneři jako Kanada, Austrálie, Jižní Afrika a Indie. Přeorientovali se spíše na obchod s USA a Asijskými zeměmi. (JUDT.T.: c. d., s. 302).

Z dalších významných událostí negativně ovlivňujících Velkou Británii můžeme připomenout například problémy při vyhlášení nezávislosti Rhodesie nebo konflikt mezi Indií a Pákistánem v roce 1965.

nepovažoval za prioritní,²¹ při prvních vyjednáváních hovořil o *odvážném kroku* pro britský národ, který vstupem do ES uplatní svou evropskou roli, avšak britský tisk jeho snažení označoval za *žalostná*.²² Když pak Velká Británie znovu zažádala o členství v roce 1967, byla žádost jasněji profilována z hlediska ekonomického.²³

Stephen George uvádí, že obě vetované žádosti nebyly z britské strany podpořeny snahou o přesvědčení ostatních států, aby se za ni postavily.²⁴ Chyběl zde *evropský duch*, společná vize budoucnosti, Velká Británie poukazovala spíše na pragmatické výhody plynoucí z jejího přistoupení.²⁵ Tuto vizi Velká Británie nabídla až v roce 1971 s třetí žádostí o zapojení do ES. E. Heath se svým přirozeným *euroidealismem*, který byl však také z části tvořený představou o vyléčení britských chronicky neefektivních oblastí z evropských dotací, dokázal přesvědčit evropské partnery o britském *communitaire*. Ve vyjednávání dominovala tradiční britskoevropská témata – dovoz produktů ze zemí Commonwealthu, rybolov a výše britského příspěvku do evropského rozpočtu.²⁶ Avšak pro představu o možné míře vyjednávání z pozice E. Heatha a pravděpodobnosti diktování si nějakých podmínek lze použít komentář G. Pompidoua: „*Člověk si musí na Britech cenit tři vynikajících vlastností: humoru, vytrvalosti a realismu. Mám pocit, že se v této chvíli nalézáme ve stádiu humoru.*“²⁷

Heathova vláda se tehdy nezalekla ani tradiční britské obavy o ztrátu suverenity,²⁸ dokládá to například již rozpracovaná Davignonova a Wernerova

²¹ O čemž může svědčit např. jeho bezstarostné odmítnutí jako ministra zahraničních věcí pozvání zemí ES na konferenci do italské Messiny v červnu roku 1955.

²² VEBER, V.: c.d., s. 266.

²³ MEISLOVÁ, Monika: *Komparace postoje britských vlád ke vstupu do EHS/ES v letech 1961-1973*. In: MAREK, Pavel: *Politologica 5*. Olomouc 2006. s. 240-242.

²⁴ Přestože ji ostatní země podporovaly, bály se zcela zřejmých britských cílů udržet ES v rámci mezivládní spolupráce. (JUDT, T.: c.d., s. 304).

²⁵ GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. New York 1994, s. 40-41.

²⁶ GILBERT, M.: c.d., s. 123.

²⁷ VEBER, V.: c.d., s. 172.

(Dokumenty k vyjednávání z pohledu E. Heatha: [http://www.margareththatcher.org/archive/arcdocs/PREM%2015%20062%20\(1%20of%203\).pdf](http://www.margareththatcher.org/archive/arcdocs/PREM%2015%20062%20(1%20of%203).pdf))

²⁸ Například na otázku ohledně omezení suverenity britského parlamentu Heathova vláda uvedla v červenci 1971: „*There is no question of any erosion of essential national sovereignty, what is purposed is a sharing and an enlargement of individual national sovereignties in the general interest.*“ (DINAN, Desmond: *Ever closer union? An introduction to the European Community*. Colorado 1994. s. 79).

zpráva z roku 1970, jejichž součástí byly plány na progresivní vývoj politické a ekonomické kooperace.²⁹

1.2 Přístup stran k integraci

1.2.1 Labouristická strana

Labouristická strana se od počátků sjednocovacích tendencí profilovala převážně jako protievropská. Při první žádosti labouristé výrazně oponovali vstupu do ES, pro představu, do jaké míry byli jeho opozicí, lze použít například komentář tehdejšího předsedy labouristů Hugh Gaitskella z října roku 1962: „(...) *it does not mean, if this is the idea, the end of Britain as an independent European state (...) it means the end of a thousand years of history. You may say „let it end“.* But my goodness, it is a decision which needs a little care and thought.“³⁰ Když pak H. Wilson žádal o přistoupení v roce 1967, mohl se ve svém vyjednávacím týmu naštěstí opřít o proevropské osobnosti jako Sir Paula Gore-Bootha, Sir Noca O’Neala a především George Browna.³¹ Avšak de Gaullovo veto ve stejném roce poskytlo straně o důvod víc k setrvání u svého euroskeptického přístupu.

S podmínkami, které byly vyjednány E. Heathem po roce 1971, strana samozřejmě nesouhlasila.³² H. Wilson deklaroval, že pokud se stanou labouristé vítězem voleb v roce 1974, dojde k znovuotevření těchto vyjednávaní a následně k umožnění odsouhlasení nových podmínek britským lidem v referendu.³³ Přestože většina ústupků při renegociaci byla schválena

²⁹ GILBERT, M.: c.d., s. 142.

³⁰ BUZEK, Jerzy – BARROSO, José Emanuel: *Britain and Europe in 10 speeches*. London 2010. s. 6. Dostupné z: http://www.europarl.org.uk/ressource/static/files/publications_ressources/ep_speeches_dps_final.pdf (3.3.2013).

³¹ MEISLOVÁ, M.: c.d., s. 240.

³² Především zpřístupnění produkce z Commonwealthu na britský trh. Británii také hrozilo zvýšení příspěvku do roku 1979 „na 21% rozpočtu, přitom její HNP představovalo pouhých 14% z celého EHS“. (BOOKER, CH. – NORTH, R.: c.d., s. 200).

³³ *Labour Party manifesto: Britain Will Win With Labour*. Říjen 1974. Dostupné z: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1974/Oct/1974-oct-labour-manifesto.shtmltext> (12.2.2013).

jen díky přímluvě německého kancléře u francouzského prezidenta, tato vyjednávání byla označena za extrémně úspěšná.³⁴

Na vypsání referenda lze pohlížet také jako na Wilsonovu cestu, jak usmířit válku mezi proevropským labouristickým křídlem, jako byl například pozdější předseda Evropské komise (EK) Roy Jenkins, a levicovějším protiintegračním. H. Wilson dokonce zmíněná vyjednávání téměř nevedl, otázky ES spíše přenechával svému výrazně protievropsky naladěnému ministru zahraničí J. Callaghanovi, který svým mnohdy až agresivním přístupem jen rozdmýchával spory s evropskými partnery.³⁵ Při referendu H. Wilson vyslovil své jasné ANO³⁶ pro setrvání Velké Británie v ES a přiklonil se tak spíše ke kampani Konzervativní strany. On sám tedy možná byl proevropský, ovšem nesouhlas v jeho straně hrál v charakteru Wilsonova přistupování k ES velkou roli.³⁷ Když jej v premiérském křesle vystřídal J. Callaghan, mohla Labouristická strana prezentovat již naplno svůj nesouhlas se směřováním ES.³⁸

1.2.2 Konzervativní strana

Oproti Labouristické straně se Konzervativní strana naopak profilovala jako proevropská, přestože první vyjednávání o vstupu do ES bychom mohli označit z pozice H. Macmillana za váhavé.³⁹ Nicméně při druhém se pak konzervatisti jednoznačně postavili za vstup a svůj proevropský příklon prokázali následným konečným přistoupením za vlády E. Heatha.

³⁴ VEBER, V.: c.d., s. 266.

³⁵ GILBERT, M.: c.d., s. 162.

³⁶ Otázka zněla: „*Do you think the UK should stay in the European Community (Common Market)?*” UK embraces Europe in referendum. BBC News. 6.6.1975. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/6/newsid_2499000/2499297.stm (5.3.2013).

³⁷ Po úspěšném referendu v roce 1975 prohlásil: „*In all my thirteen years as Leader of the Party I had no more difficult task than keeping the Party together on this isme.*“ (MAY, Alex: *Britain in Europe since 1954*. London 1999. s. 63).

³⁸ Nechuť připojovat se k evropským vyjednáváním J. Callaghan projevil například v odmítnutí zapojení VB do EMS a rozšíření pravomocí Evropského parlamentu/Shromáždění. Podporoval jen nové rozšíření ES „*protože nebezpečí příliš centralizované, příliš byrokratické, příliš harmonizované struktury Společenství bude menší v případě dvanácti členů než devíti.*“ (BOOKER, CH. – NORTH, R.: c.d., s. 218).

³⁹ Kromě již dříve zmíněných tradičních britských problémů se strana například postavila za slib H. Macmillana zemím Commonwealthu, že Velká Británie nebude zvažovat politiky škodící těmto zemím, jako omezení společného obchodu. (GILBERT, M.: c.d., s. 120).

Sir Con O'Neill, přímý účastník předvstupních jednání, je označil za pouhé „formální divadlo, které mělo zakrýt skutečnost, že Heath je odhodlán vstoupit do ES prakticky za každou cenu“.⁴⁰ Že zde naopak byly i strategické plány lze dokázat na Heathově odpovědi na komentář amerického státníka Deana Achesona o tom, že po ztrátě impéria nemá Velká Británie již žádnou roli ve světě, kdy E. Heath ve své odpovědi britské účasti v evropských strukturách přisoudil naopak novou post-imperiální roli v Evropě, a tím také omezení britské závislosti na USA.⁴¹

Je zřejmé, že E. Heath byl proevropsky naladěným politikem, v tomto ohledu se pozitivně inicioval již od vyjednávání britské žádosti v roce 1961, o níž nelze tvrdit, že by zde z pozice Velké Británie nedocházelo k nekladení si podmínek vstupu. Při posuzování druhého Heathova vyjednávání je tedy zřejmě potřeba zohledňovat také ekonomickou a zahraniční situaci, ve které se Velká Británie nacházela.

Po roce 1975, už s novým lídrem M. Thatcherovou, Konzervativní strana pokračovala v proevropské rétorice. Sama M. Thatcherová v roce 1975 označila ES za jedinou a správnou britskou volbu.⁴² Před referendem ve stejném roce ukončila rozhovor pro ITN takto: „*I believe it will be a good decisive yes vote. That is what I want, and I do urge Conservatives to turn out and support their previous leaders, Harold Macmillan, Alec Douglas-Home, Edward Heath, and also myself, in our efforts to see that Britain stays in Europe.*“⁴³ K použití samotného referenda měla sice výhrady, ale výsledek 67,2 % pro setrvání, ji v podstatě přinesl první vítězství nad Labouristickou stranou, která v této otázce nezastávala jednotné stanovisko.⁴⁴

⁴⁰ BOOKER, CH. – NORTH, R.: c.d., s. 168.

⁴¹ Interpretace skutečné motivace Konzervativní strany se liší, je možné dívat se na ni jako o snahu zbavit se závislosti na USA, což se jeví vzhledem k E. Heathově nelibosti k USA jako pravděpodobnější. Druhá možnost a pro ostatní konzervativní vůdce výstižnější je ta, že právě za vstupem do ES viděli naopak možnost přiblížit se k USA.

(GAMBLE, Andrew: *Europe and America*. In: JACKSON, Ben – SAUNDERS, Robert: *Making Thatcher's Britain*. Cambridge 2012. s. 237).

⁴² THATCHER, Margaret: *EEC Membership*. House of Commons Speech, London, United Kingdom, 11.3.1975. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margarethatcher.org/document/102649> (20.2.2013).

⁴³ THATCHER, Margaret: *Speech to Conservative Group for Europe*. Westminster, London, United Kingdom, 16.4.1975. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margarethatcher.org/document/102675> (20.2.2013).

⁴⁴ Z důvodu podkopání suverenity parlamentu, kolektivní zodpovědnosti a závazků smlouvy, ke kterým se Velká Británie vůči ES zavázala. (THATCHER, Margaret: *European*

Na tomto místě je nutné také zmínit, že i v konzervativních řadách se objevovali kritici evropské integrace, nejvýraznějším příkladem může být Enoch Powell, jenž přisuzoval Velké Británii dominantní roli v Evropě a nezávislost jak na moci z Bruselu, tak na USA. Označil vstup na společný trh za v podstatě neekonomickou záležitost vedoucí k pouhé ztrátě suverenity bez jakýchkoliv možných budoucích výhod.⁴⁵

Otázka evropské integrace postupně vyzývala tradiční konzervativní důraz na zachování suverenity státu. Proevropští konzervatisté ji vnímali v moderním světovém pojetí. Světová suverenita je podle nich uplatňována na několika stupních. Z místní se mění na regionální a z evropské pak na světovou.⁴⁶ Kategorizují ji jako iluzi a argumentují, že ztráta části suverenity bude nahrazena nekončícími výhodami, které členství přináší.⁴⁷ Otázka suverenity také přesahovala rozdíly v názorech na třídní nebo ekonomickou filosofii a v určitých chvílích dokázala spojovat například marxistickou levici s konzervativními nacionalisty.⁴⁸

M. Thatcherová se ztráty suverenity vstupem do ES neobávala, v roce 1961 podotkla, že Velká Británie je členem spousty jiných smluv, které mohou nabourávat suverenitu. Vstupování do dalších takovýchto závazků označila za pouhou zkoušku suverenity, nikoliv její omezování.⁴⁹

1.3 Evropské směřování před nástupem M. Thatcherové

1.3.1 Politická dimenze

Již od roku 1963 spojují své zájmy dva nejvýznamnější evropští hráči – Francie a Německo. Po Haagském summitu v roce 1969 začíná ES směřovat k naplnění hesla *prohloubení, dokončení, rozšíření*.⁵⁰ Vzájemná francouzsko-

Referendum. TV Interview for ITN, London, United Kingdom, 3.5.1975. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margarethatcher.org/document/102700> (22.2.2013)).

⁴⁵ GAMBLE, A.: c.d., s. 240.

⁴⁶ Tato debata přesahovala ekonomickou a politickou sféru a byla závislá na tom, kdo zrovna v Británii vládne.

⁴⁷ CROWSON, Nicolas: *The Conservative Party and European Integration since 1945. At the Heart of Europe*. Oxon 2007. s. 102-103.

⁴⁸ GILBERT, M.: c.d., s. 125.

⁴⁹ CROWSON, N.: c.d., s. 102.

⁵⁰ WEBER, V.: c.d., s. 298-299.

německá náklonnost výrazně ztěžovala pozici Velké Británie v ES. Tyto dvě země v 80. letech nastupují cestu, které většinou nechává Velkou Británii stranou – k Evropskému měnovému systému (EMS), plánům jednotné měny, přímým volbám do Evropského parlamentu/shromáždění, rozšiřování o další země a cestě k realizaci jednotného trhu.⁵¹ První dvojici - kancléře Helmuta Schmidta a francouzského prezidenta Jacqua Valéry Giscarda d'Estaigna - v 90. letech nahradilo duo Helmuta Kohla a Françoise Mitterranda.

1.3.2 Ekonomická dimenze

Ekonomická prosperita ES vedla během 60.-70. let k nezávislosti ES na importu ze zemí mimo ES. Na konci 70. let však začíná docházet k postupné nadprodukcí, a to především v zemědělském sektoru, což patřilo mezi citlivé oblasti francouzských zájmů. Přestože německý kancléř H. Schmidt souhlasil s některými změnami, v tomto směru prosazovaných většinou Velkou Británií – reforma SZP, k žádným výrazným škrtům stále nedocházelo.⁵²

Na konci roku 1979 se Velká Británie stala třetím největším čistým plátcem, a to i přes to, že ještě stále platily přechodné podmínky. Britský nepřiměřený příspěvek do evropského rozpočtu, charakter SZP, specifické postavení britského zemědělského sektoru, britská vnitropolitická situace a rýsující se francouzsko-německé spojení s podporou hlubší integrace – součinnost těchto faktorů hrála zásadní roli v pozdějších angloevropských vztazích. Do této doby řečeno z pohledu M. Thatcherové: „*Do roku 1979, kdy jsem se stala ministerskou předsedkyní, prohrávala Británie na celé čáře.*“⁵³

⁵¹ DINAN, D.: c.d., s. 50.

⁵² Přepis rozhovoru mezi J. Callaghanem a H. Schmidtem ze schůzky ohledně evropské monetární kooperace z 18. Července 1978. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/03A43EBA84B44343AF41B07E66D987C5.pdf> (20.2.2013)

⁵³ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*, s. 317.

2 Evropská dimenze thatcherismu

„There is nothing anti-European in such a vision: just because you are opposed to the ambitions and hunger for power of the Commission does not mean that you are somehow against the Europe of Mozart, Burke, Voltaire and Michelangelo. It means that you believe in a different sort of Community and one which has a much better chance of ensuring Europe's liberty and greatness into the next century.“⁵⁴

M. Thatcher, 1993

Druhá kapitola nejprve stručně charakterizuje fenomén tzv. *thatcherismu*. A následně v jeho souvislostech představí thatcherovský evropský koncept. Na základě tohoto postupu pak bude lépe patrná koherentnost tohoto modelu v širším ideologickém zázemím M. Thatcherové.

2.1 Ideové kořeny thatcherismu

Období po nástupu M. Thatcherové a Ronalda Reagana je označováno za tzv. *konzervativní revoluci*. Jejím základem byly ideje tzv. *Nové pravice*, jež lze rozdělit na liberální a konzervativní větev, od 70. letech prosazované spíše jako neoliberální a neokonzervativní. Samotný fenomén thatcherismu vychází z obou těchto větví. Konkrétně je to tedy volná ekonomika jako tradičně liberální přístup v ekonomice a silný stát jako konzervativní přístup při obhajobě autority státu.⁵⁵ V ekonomické oblasti dochází k omezení státních intervencí a v oblasti domácí a zahraniční naopak ke zvětšení vlivu státu. Nedílnou součástí thatcherovské politiky byly také prvky protestantské etiky a tradicionalismu. Tedy například odsouzení nemorálního chování, příklon k vlastenectví a obraně národního státu. Právě podpora morálně orientovaných

⁵⁴ THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*.

⁵⁵ PETŘÍK, Lukáš: *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*. Brno 2008. s. 144-5. Srov. GAMBLE, Andrew: *The Free Economy and the Strong State. The Politics of Thatcherism*. London 1989. s. 28-57.

témat M. Thatcherovou mírně odkloňuje od neoliberální politiky, která netíhne tímto směrem, a zařazuje ji spíše mezi tzv. *nové konzervativce*.⁵⁶ Dalším neméně významným prvkem thatcherovské politiky, který vychází spíše z tradiční britské parlamentní tradice, je vysoká míra pragmatismu.

Kořeny neoliberální ekonomické politiky thatcherismu lze hledat například u Milтона Friedmana nebo Adama Smitha, na pomezí konzervatismu a klasického liberalismu pak u Friedricha Augusta von Hayeka. Což znamená příklon k individuální svobodě, osobní odpovědnosti, soukromému vlastnictví, racionalismu, globálnímu volnému obchodu, omezeným státním intervencím a k Hayekovskému spontánnímu řádu. V konzervativní části můžeme jít až k úplným kořenům – Edmundu Burkovi, Alexisovi de Tocquevillovi či Davidu Humeovi. Z modernějších konzervativních myslitelů uvedme například Rogera Scrutona a jeho obranu národního státu, boj proti ztrátě národní identity vlivem multikulturalismu a odmítnutí možnosti fungování demokracie jinak než na národní úrovni. A například z konceptu Michaela Oakeshotta pak přejímá důraz *rule of law*, kterou by měl zajistit stát, aby zde v rámci těchto pravidel mohl každý jedinec sledovat vlastní zájmy.

Tyto prvky samozřejmě v kombinaci s klasickým konzervativním důrazem na autoritu, tradici, ctnost, společenství, odpovědnost vůči předkům a potomkům, soukromé vlastnictví a na důvěru ve zkušenosti získané generacemi před námi tvoří podklady pro thatcherovskou politiku.

Při příležitosti návštěvy Jižní Koreji v roce 1992 sama M. Thatcherová charakterizovala 7 principů thatcherismu, které lze aplikovat na jakoukoliv zemi, takto: 1. budování svobody jako základní morální hodnotu, 2. dodržování principu *rule of law* (svoboda se nesmí zvrtnout v anarchii) 3. umožnění soukromého vlastnictví 4. vedení výdajově odpovědných vlád, 5. Podporování přirozené soutěživosti (nelze se spoléhat pouze na monetaristické nástroje nespoléhat pouze na monetaristickou politiku) 6. dodržovat *ústavu*, jakékoliv zásahy do ústavních principů nejsou přípustné, 7. mír není nikdy garantovaný, noví tyranové se stále budou objevovat, je tedy nutné je zastrašovat.⁵⁷

⁵⁶ Tamtéž, s. 144.

⁵⁷ THATCHER, Margaret: *The principles of Thatcherism*. Soul, South Korea 3.9.1992. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108302> (28.3.2013).

2.2 Politická dimenze

*“Let Europe be a family of nations, understanding each other better, appreciating each other more, doing more together but relishing our national identity no less than our common European endeavour.”*⁵⁸

M. Thatcher, 1988

2.2.1 Evropské ideové kořeny thatcherismu

M. Thatcherová odmítá jakékoliv federalistické představy o vytvoření *Spojených států evropských*. Přestože uznává, že Evropa a Velká Británie sdílejí stejný historický odkaz⁵⁹, ona sama nevidí důvod, proč by pojem Evropa měl být chápána jinak než v geografickém smyslu, a to ani po podepsání Římské smlouvy. Názor, že Evropa se nikdy nemůže spojit do úspěšné federace, vysvětluje důrazem na dlouhodobou tradici a spontánní řád, který si neplánuje vznik institucí, ty se tvoří podle potřeby. Jako vysvětlení uvádí příklad úspěšné federalistické formace – USA. *„Spojené státy americké se od samých počátků opíraly o společný jazyk, společnou kulturu a společné hodnoty. Evropa nic takového nemá.“*⁶⁰ USA vznikly v 18. století a ve skutečnou federaci se přeměnily až v 19. století a to výsledkem událostí, nikoli plánů, jak je tomu u *Spojených států evropských*. Občané jednotlivých evropských států jsou hrdí na to, že jsou Němci, Belgičané nebo Francouzi, nikdy nebudou hrdí na to, že jsou Evropané tak jako Američané.⁶¹

Hlavní účel ES spatřuje v záruce míru a bezpečnosti svobodné demokratické společnosti, která byla dříve lidem odepřena.⁶² Upřednostňuje

⁵⁸ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

⁵⁹Ve svém projevu v Bruggách se k tomuto vyjádřila více - bez evropského politického myšlení by Velká Británie nikdy nedosáhla úspěchů, kterých se ji dosáhnout podařilo. Na oplátku byla podle ní Británie strážcem evropských hodnot a chránila evropské země před zotročením jinými mocnostmi, především při obou světových válkách. (THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

⁶⁰ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*, s. 309.

⁶¹ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

„Jestliže nás Evropa okouzluje, a mne okouzluje velice často, pak právě svými kontrasty a rozpory, žádnou koherencí a kontinuitou. K tomu, aby se podařilo zformovat politickou jednotku, by bylo těžké najít něco méně příhodného, než je tato mimořádně nevyvážená směs nepodobného (evropské státy) s podobným.“ (THATCHER, M.: *Umění vládnout*, s. 287).

⁶² THATCHER, M.: *Speech to Conservative Group for Europe (opening Conservative referendum Campaign)*. St Ermin's, Westminster, London, United Kingdom, 16.4.1975. M.

společensví postavené na mnohem širších pilířích, než na kterých bylo postaveno a podle nichž se dnes určuje, zda je politik proevropský či není. Jedná se celkem o čtyři pilíře: 1. liberalismus, 2. demokracie, 3. vláda zákona, 3. respekt ke všem státům, jejich tradicím a zvyklostem.⁶³ Tyto pilíře nás tedy budou provázet celým thatcherovským evropským konceptem.

Pro zajímavost uvedme, že v roce 1975 rázně odmítla obavy o ztrátu *kulturních hodnot* při referendové kampani na podporu setrvání Velké Británie v ES, lze tedy soudit, že opravdu netušila, do jaké míry může ES ovlivnit poměry ve Velké Británii: „*It is a myth that our membership of the Community will suffocate national tradition and culture. Are the Germans any less German for being in the Community, or the French any less French? Of course they are not!*“⁶⁴

2.2.2 Supranacionalismus a jeho orgány

Jedním z předpokladů, ze kterých vychází evropští federalisté, je domnění, že odpovědnost za světové války nesou národní státy. Způsob, jak předejít dalším, je spojit je v nadnárodní instituce. M. Thatcherová tento názor odmítá. Jako zastánkyně silné role státu je přesvědčena, že právě kooperace mezi silnými národními státy je jedinou cestou k účinnému internacionalismu. Příčinu válek naopak vidí ve slabosti evropských států.⁶⁵ Evropa by se měla poučit z historie, kde veškeré snahy o překonání národní identity a vytvoření jednotného evropského národa skončily nezdarem.⁶⁶ Jako nejčerstvější příklad uvádí rozpad východního bloku, po kterém všechny státy bojovaly o vlastní samostatnost.⁶⁷ Na základě těchto historických poučení doporučuje, aby se

Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/102675> (22.3.2013).

⁶³ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech")*.

⁶⁴ THATCHER, M.: *Speech to Conservative Group for Europe (opening Conservative referendum Campaign)*.

⁶⁵ THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*. Londýn 1993. s. 15.

⁶⁶ „*Nacionalismus je často obviňován z toho, že poskytuje záminku k pronásledování národnostních menšin. Ale supra-nacionalismus by měl být ještě podezřelejší, protože je základem doktríny zotročování celých národů, jak se ukázalo v Evropě.*“ (THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 283-286).

⁶⁷ THATCHER, Margaret: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*. Milan, Italy, 24.5.1993. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108313> (23.3.2013).

hlavním principem společenství stala dobrovolná a aktivní spolupráce mezi suverénními státy,⁶⁸ ES pak bude silné právě proto, že Francie bude Francií, Španělsko Španělskem a Británie Británií, spojovat tyto země do evropské identity považuje za pošetilé.⁶⁹

Ve vzniku nadnárodních orgánů viděla hrozbu ztráty demokracie, protože tu lze ochránit pouze nenarušením státní suverenity. Čím více rozhodnutí vzniká na nadnárodní úrovni, tím více je Evropa lidem vzdálená, toto vede k podryvání demokracie, což byl prvotní princip, který mělo ES chránit. Za ironickou považuje snahu o centrální řízení z Bruselu, když se lze potočit na východ, kde se jeden centrálně řízený útvar rozpadá. A ES směřuje přesně opačným směrem.⁷⁰ Je zřejmé, že s prohlubováním integrace viděla ztrátu druhého a čtvrtého thatcherovského základního pilíře - ochranu demokracie a respekt ke všem státům, jejich tradicím a zvyklostem.

Jak bylo uvedeno výše, M. Thatcherová věří, že je nutné zachovat suverenitu státu pro udržení demokracie, jelikož jen zde může být kontrolována lidem. Toto přesvědčení vysvětluje, proč také M. Thatcherová nedůvěřuje nevoleným orgánům, respektive byrokratické garnituře v nich, která se necítí být odpovědná lidem a může se kdykoliv vydat nesprávným směrem. Kromě toho podotýká, že tyto orgány jsou stále častěji vedeny politiky, kteří si myslí, že vědí nejlépe, co je pro občany států dobré. Jako příklad uvádí dánské referendum ohledně Maastrichtské smlouvy, při kterém ES odmítlo respektovat první volbu lidu a bylo vyhlášeno nové.⁷¹ A takto se ohledně morální stránky získaného mandátu vyjádřila se v roce 1991: *„For me, politics is about power given to us through the ballot box for which we are accountable to the people. To me it is unthinkable, that a politician can come into office and then, using the power with which the people have entrusted him, seek to vote away not only that very power, but the powers of the generations that must follow.“*⁷²

⁶⁸ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 15.

⁶⁹ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 287.

⁷⁰ „We have not successfully rolled back the frontiers of the state in Britain, only to see them re-imposed at a European level with a European super-state exercising a new dominance from Brussels.” (THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe* (“The Bruges Speech”).

⁷¹ Tamtéž.

⁷² THATCHER, Margaret: *Speech to Bank Julius Bear* (“The Real Questions Facing Europe in the 1990”). Zurich, Switzerland, 17.10.1991. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108287> (28.3.2013).

Jedinou pozitivní inovací ohledně evropských institucí shledává v zavedení přímých voleb do Evropského shromáždění/parlamentu, avšak upozorňuje, že tyto volby nikdy nemohou být postaveny na stejnou úroveň jako volby národní, jelikož zde přes všechny snahy spojit *evropské a* národní strany, neexistuje evropské veřejné mínění, evropský *démos*. Občané i strany vědí, že kampaně rozhodující o jejich životě jsou ty národní.⁷³ V roce 1977 nabádala středové a pravicové politické strany ke spolupráci v těch otázkách, ve kterých mají společná stanoviska, a tím ochránily před nebezpečím spolupráce socialistických stran z evropských států, které by mohly podporovat větší centralizační tendence ES, čímž by docházelo k omezení ekonomické svobody.⁷⁴

Ve svém projevu v belgických Brugách v roce 1988 varovala před proměnou Evropy v institucionální prostředek, který je určený k neustálé modifikaci podle abstraktního myšlenkového konceptu a zkosnatělý nekončící regulací.⁷⁵ Evropu považuje už tak za nejvíce institucionalizovaný kontinent ze všech, přecházením k nadnárodním strukturám riskujeme, že se z Evropy stane vrchol neodpovědné a tudíž nedemokratické byrokracie.⁷⁶

2.3 Ekonomická dimenze

”And that means action to free markets, action to widen choice, action to reduce government intervention.”⁷⁷

M. Thatcher, 1988

⁷³ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 297.

M. Thatcherová uvádí jako velký problém jazykové bariéry, které vznikají při snahách o hlubší harmonizaci příliš mnoha národů. Přestože lidé v dnešní době hovoří více jazyky, po dalších rozšířeních bude zcela nemožné se dohodnout, jelikož znalost jazyka neznamená úplné myšlenkové porozumění a k většině evropské populace je třeba hovořit v *domovské řeči* ne kontinentální. (Tamtéž, s. 298).

⁷⁴ THATCHER, M.: *Speech on Europe (“Europe as I see it“)*. Rome, Italy, 24.5.1977. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/103403> (22.3.2013).

⁷⁵ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

⁷⁶ THATCHER, M.: *Speech to Euro-Assistance 25th Anniversary Dinner*.

⁷⁷ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

2.2.3 Ekonomická svoboda a společný trh

Thatcherovský neoliberalní přístup v ekonomice se výrazně liší od tehdejších evropských centralizačních tendencí, a to především jejich socialistickým zaměřením. M. Thatcherová samotný socialismus neobviňuje jen z ekonomické neefektivity, ale také z demoralizace občanů: „(...) *socialismus přes ušlechtilou rétoriku, kterou byla jeho argumentace rámována, hrál na nejhorší stránky lidské povahy. Doslova demoralizoval společenství i rodiny, nabízel závislost místo nezávislosti a z tradičních hodnot si činil terče trvalého posměchu.*“⁷⁸

V podstatě celá její evropská koncepce je naopak postavená na ekonomické svobodě a nezávislosti. M. Thatcherová se řídí heslem: „*Without economic freedom, political freedom would soon die*“.⁷⁹ Je tedy zřejmé, proč z thatcherovského hlediska bylo nutné prosadit volný trh a proč stále poukazovala na to, že ekonomická svoboda byla součástí už Římské smlouvy⁸⁰, a tak by bylo vhodné těchto smluv dostát. Protože jen odstraňováním bariér a podporou svobodného podnikání může Evropa v budoucnu vytvářet pracovní místa a konkurovat USA, Japonsku a dalším rozvíjejícím se ekonomikám v Asii.⁸¹ Výhody volného trhu vidí jak z vnější, tak z vnitřní perspektivy - je základem pro mezinárodní kooperaci mezi všemi pěti kontinenty⁸² a zároveň také stojí za disciplínou vlády, kterou nutí snižovat daně a omezovat regulace, čímž se stává zdrojem svobody a možností. A

⁷⁸ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*. s. 427.

⁷⁹ THATCHER, M.: *Speech on Europe* (“*Europe as I see it*”).

⁸⁰ Ve Velké Británii se až do roku 1986 udržoval název pro ES *Common Market*.

⁸¹ Varuje před nebezpečím uzavření ES do sebe a vytvoření ekonomického bloku: „*Yet I see a real danger of that: a European bloc based on the European Community's proposed economic and monetary union; a Western-hemisphere bloc based on a United States-Canada-Latin American free trade area; and then a Pacific bloc with Japan and some of the East and North East Asia countries.*“

(THATCHER, Margaret: *Speech to the Aspen Institute* (“*Shaping a New Global Community*”). Aspen Institute, Aspen, Colorado, USA, 5.8.1990. M. Thatcher Foundation.

Dostupné z:

<http://www.margaretthatcher.org/document/108174> (25.3.2013)).

⁸² Nejen v ekonomické oblasti, ale také například v otevírání rozhovorů s nedemokratickými zeměmi.

přesně k tomuto je podle thatcherismu nutné udržet silný národní stát, kde si občané svou demokracii uhlídají.⁸³

ES tak logicky podle thatcheristických pravidel ekonomické politiky dělá chybu v tom, že dovoluje regulaci a protekcionismus⁸⁴, za typický příklad označuje SZP. Ta zvyšuje ceny potravin, tedy spotřebitelské náklady, a tím omezuje možnost růstu. Zároveň pak stlačuje ceny potravin po celém světě, čímž přichází zemědělci z chudých zemí o živobytí, což pak způsobuje, že se chudé země bojí s ES obchodovat.⁸⁵ A jelikož M. Thatcherová podmiňuje udržení demokracie fungující svobodnou ekonomikou, podle thatcherismu ES tyto země brzdí v jejich vývoji a udržení demokracie, čímž ES selhává ve svém prvotním úkolu – její ochraně. Kromě toho sama M. Thatcherová věří, že malé země mohou být stejně tak konkurenceschopné jako velké, není potřeba vytvářet velké obchodní bloky.⁸⁶

Ve svém neoliberálním ekonomickém konceptu uznává pouze stanovení minimální normy: „*Vzájemné uznání norem – a v některých případech stanovení minimální normy – je přijatelné, pokud to usnadňuje obchodování. Jde-li harmonizace dál, je to jen nákladné, byrokratické a neliberální.*“⁸⁷ Později, zřejmě kvůli stále častějším útokům Irské republikánské armády (IRA) na britské poslance, začala omezovat artikulaci o odstraňování obchodních bariér a otevírání hranic. To tedy může nadále pokračovat jen do té míry, aby státy mohly chránit své občany před kriminalitou, teroristy a ilegálními imigranty.⁸⁸

⁸³ THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*.

⁸⁴ M. Thatcherová se obává, že pokud dojde k vytváření evropské protekcionistické oblasti, začne si podobnou vytvářet také Japonsko a USA. Navíc věřila, že pokud se bude integrace vyvíjet stejným směrem, vidí svět v roce 2095 jako nestabilní, ve kterém je „půl tuctu“ obrovských mocností s vlastními klienty zranitelnými v případě nezapojení se k těm správným partnerům, kteří jsou permanentně vystaveni diplomatickým manévřům, aby tak zlepšili vlastní postavení. Jinými slovy rok 1914 jen v celosvětovém měřítku. Což je od současných států zcela neetické k budoucím generacím. (THATCHER, M.: *The Path to Power*. London, 1995. s. 471).

⁸⁵ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 292.

⁸⁶ THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*.

⁸⁷ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 322.

⁸⁸ THATCHER, Margaret: *Speech to European Parliament*. Strasbourg, France, 9.12.1986. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106534> (28.3.2013).

2.2.4 Společná měna a společné politiky

V boji o směřování evropské integrace mezi federalisty a zastánci mezivládní politiky hrál návrh na vytvoření společné měny poměrně velkou roli. M. Thatcherová považuje vytvoření společné měny za nejhmatatelnější důkaz záměru vytvořit evropský superstát. Proti vzniku společné měny uvádí dva důvody.

Prvním je samozřejmě omezení suverenity státu, kde je vydávání vlastní měny základním atributem. Pokud stát tuto možnost nemá, nelze o něm říci, že je tvůrcem své hospodářské politiky. Od tohoto se odvíjí druhý důvod. Pokud stát nevydává vlastní měnu, nemůže ji kontrolovat – mít plovoucí směnné kurzy. Stát pak nemůže reagovat na změnu finančních událostí upravením úrokových sazeb, pokud je stanovuje nadnárodní orgán. Je tedy v případě finančních problémů nucen spoléhat jen na fiskální nástroje. Přesunem k nadnárodním institucím země se společnou měnou nebudou schopné danit, utrácet a půjčovat tak, jak jejich voliči chtějí.⁸⁹ Což je z thatcherovského hlediska nepřijatelné, protože vláda tak nemůže být odpovědná svým občanům. Představu, že fiskální a měnové lze časem oddělit od politiky, označuje za čirou iluzi.⁹⁰ Odmítá také možnost sjednocení nástrojů monetární politiky: „*Nikdy nemůže existovat správná úroková sazba ani správný směnný kurz pro celou Evropu. Ekonomiky jednotlivých evropských zemí jsou prostě příliš nesourodé.*“⁹¹ Její doporučení evropským federalistům na přání zavedení společné měny, která by byla vhodná pro obchodování po celém světě, je zřejmé, mohou sáhnout na dolar.

Jak již bylo zmíněno, podle M. Thatcherové je základem úspěšného společenství dobrovolná a aktivní spolupráce mezi suverénními státy. Tyto

⁸⁹ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 304-305.

⁹⁰ Tamtéž, s. 305.

⁹¹ Zdůrazňuje, že ve smlouvě o měnové unii nejsou žádná pravidla, jak by z ní země mohla vystoupit, což by mělo být právo všech. (THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 330.) M. Thatcherová považuje ekonomické sjednocení za nemožné, takto komentuje návrhy v Maastrichtské smlouvě: „*Economic and monetary union of all twelve member states with a single central bank and a Single Currency will certainly not happen in accordance with the Maastricht timetable and probably will not happen at all, because it is simply not realistic in a Europe of differing growth rates and differing living standards.*“ (THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*).

státy by měly spolupracovat tam, kde je jejich kooperace tvoří silnější a pro všechny členy výhodnější výsledky, než kdyby ve stejných akcích postupovaly samostatně.⁹² V první kapitole byl představen tradiční britský problém se SZP. M. Thatcherová již v roce 1973 obviňovala SZP z toho, že brzdí rozvoj ES. A to hned z několika důvodů. Prvním bylo, že je v dnešní době jednoduše zbytečná. Doba, kdy Evropa neměla co jíst, je dávno pryč. Druhým důvodem bylo to, že je výdajově nejnákladnější, ale zaměstnávala pouze 10 % evropské populace. Zkrácením výdajů na SZP a jejich přesunem budou moci ostatní politiky rozvíjet nové obory a získávat zdroje například na pomoc při rekvalifikaci pracovníků, a tím zlepšovat konkurenceschopnost evropských států.⁹³ Tehdejší rozdělení výdajů považovala jednoduše za nespravedlivé, a to nejen z pozice Velké Británie, ale i vůči ostatním zemědělsky neproduktivním státům. Už v roce 1977 přišla se strategií, jak dosáhnout postupného zefektivnění SZP, nabídla, že by se Velká Británie mohla chopit řešení tohoto problému, a tím obohatit ES o trochu tradičního britského pragmatismu.⁹⁴ Právě na tomto příkladě lze nejlépe demonstrovat thatcherovský sklon řešit spíše praktické problémy *každodenního dne* než abstraktní myšlenkové pojmy a přicházet s přesným řešením, což byl v ekonomické oblasti její běžný požadavek.⁹⁵

S thatcherovskou konzervativní odpovědností k budoucím generacím tak často apelovala na nutnost začít se soustředit na problémy budoucnosti jako např. AIDS a boj proti drogám a terorismu.⁹⁶

⁹² THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech")*.

„There are many great issues that affect us all — supplies of Middle East oil, the advance of the Soviet fleet, the security of Africa. If Europe speaks with many voices her views will be lost. Only the dialogue between Washington and Moscow will be heard.” (THATCHER, M.: *Speech on Europe ("Europe as I see it")*).

⁹³ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe ("The Bruges Speech")*.

⁹⁴ Reforma by spočívala v podpoře efektivních hospodářství a v odrazování neefektivních každoročním stanovením fixních cen. Tak by se mohlo pomalu dosahovat rovnováhy mezi producenty a zákazníky. THATCHER, M.: *Speech on Europe ("Europe as I see it")*.

Její pragmatismus lze také vyčíst například z jejího výroku z roku 1993: „The test of a common policy will not be whether it conforms to the ideological goal of a federal (or centralised) Europe but whether it works in practice and whether the people of each European country want it.“ (THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*).

⁹⁵ THATCHER, M.: *Speech to European Parliament*.

⁹⁶ THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*.

2.3 Zahraničně-bezpečnostní dimenze

“Let us have a Europe which plays its full part in the wider world, which looks outward not inward, and which preserves that Atlantic community—that Europe on both sides of the Atlantic—which is our noblest inheritance and our greatest strength.”

M. Thatcher, 1988

2.3.1 Vztah k USA a společná obrana

Noví tyranové se budou stále objevovat – to byl další hlavní pilíř thatcherismu, který zazněl v roce 1992 v Jižní Koreji. A podle něj M. Thatcherová přisuzuje ES významnou *politickou* roli především ve světě. A to zejména po rozpadu sovětského bloku, kdy se Evropa ocitla v novém mezinárodním *ne-uspořádání*. ES by zde mělo využít šance uplatnit své poslání strážce demokratických hodnot a stát se zprostředkovatelem rozhovorů mezi všemi pěti kontinenty.⁹⁷

Ve svém slavném bruggském projevu jmenovala dvě základní hrozby: 1. vnitřní – omezení suverenity nadnárodními institucemi, 2. vnější – ohrožení svobodné Evropy novými mocnostmi jako je Čína, Indie nebo Rusko.⁹⁸

První hrozbě byly věnovány předcházející kapitoly. V posuzování druhé zmíněné hrál významnou roli faktor silného přátelství s americkým prezidentem Ronaldem Reaganem. Kromě stejné politické doktríny uplatňované ve vnitřní politice (oba byli tvůrci tzv. *konzervativní revoluce*) je spojovala také stejná strategie vůči SSSR. Především v této politice viděla M. Thatcherová nutnost evropského souladu s americkou administrativou.⁹⁹ Hovoří-li o společné obraně, míní evropskou a americkou. Absolutně tedy

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

⁹⁹ „(...) pouze Amerika je po stránce morální i materiální způsobilá být vůdčí silou světa, osud Ameriky je úzce spjat s globálním řešením hodnoty svobody a je třeba, aby nejbližší spojenci Ameriky, především její spojenci v anglicky mluvícím světě, považovali její poslání za součást poslání svého.“ (THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 41.)

odmítala veškeré federalistické snahy ES o vytvoření vlastní obranné politiky. Takovéto představy označuje navíc za zcela neodůvodnitelné, *evropská armáda* by nikdy nemohla být efektivní a nezávislá jak technicky, tak informačně na USA.¹⁰⁰ Úspěch ES v podstatě determinovala přítomností USA v Evropě.¹⁰¹

ES by proto nemělo sabotovat stávající a ověřené způsoby ochrany míru a obchodu – jako jsou GATT a NATO.¹⁰² Záměrným narušováním těchto organizací se pouze prodlužuje nestabilita v zemích střední a východní Evropy a ES přichází o svého nejvýznamnějšího partnera. Pokud by však ES trvalo na nějaké formě obranné koordinace, mohla by se jím stát posílená Západoevropská Unie (ZEU), která však nesmí v žádném případě nahrazovat či konkurovat NATO, byla by pouhým doplněním. Společná obrana by ale nikdy neměla být postavena na návrhu Evropského obranného společenství z 50. let.

ZEU se stala vhodným kandidátem, protože nedisponuje nadnárodním orgánem. Tak by se také vyřešil problém s neutrálními státy, které netouží po rozvoji obranné politiky.¹⁰³

2.3.2 Problematika nedemokratického světa a evropská rozšíření

Na problematiku nedemokratičnosti současného postavení zemí především východního bloku M. Thatcherová poukazovala téměř při svém každém projevu. V říjnu roku 1977 při návštěvě Říma označila pomoc zemím východního bloku za morální povinnost západu: „*Our first duty to liberty is to keep our own. But it is also our duty — as Europeans — to keep alive in the Eastern as well as the Western half of our Continent, those ideas of human dignity which Europe gave to the world.*”¹⁰⁴ Jediným řešením, jak pomoci

¹⁰⁰ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 307- 308.

¹⁰¹ Aby poukázala na stejné hodnoty, ze kterých tyto dvě společnosti vyšly, zachází tak daleko, že Američany nazývá Evropany na druhé straně Atlantiku.

¹⁰² Například v roce 1980 vrazilo ES USA nůž do zad při podpisu Benátské deklarace týkající se konfliktu mezi Palestinou a Izraelem.

¹⁰³ THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

¹⁰⁴ THATCHER, M.: *Speech on Europe (“Europe as I see it“)*.

Z tohoto okruhu zmiňme ještě známou část bruggského projevu z roku 1988: „*We must never forget that east of the Iron Curtain, people who once enjoyed a full share of European culture, freedom and identity have been cut off from their roots. We shall always look on Warsaw, Prague and Budapest as great European cities.*“

THATCHER, M.: *Speech to the College of Europe (“The Bruges Speech“)*.

těmto zemím, je nabídnout jim ihned po začátku demokratické transformace členství v ES. Podporovat jak jejich obchod, protože ekonomická svoboda je zárukou té politické, tak demokratické hodnoty uvnitř státu.¹⁰⁵ M. Thatcherová zde opět odmítá regulační tendence současného ES, které tyto země podmaňují nesmyslným obchodním bariérám uvaleným na už tak nerozvinutý průmyslový export.¹⁰⁶ Podle její koncepce tak bude logicky docházet k rozšiřování na úkor prohlubování. Otevírání hranic navíc tlačilo na nutnost radikálních reforem společného trhu, které Velká Británie očekávala.

Jelikož si M. Thatcherová myslí, že jakékoliv centralizační tendence jsou už z historické perspektivy odsouzené k nezdaru, je pak přesvědčena, že i po rozpadu SSSR by měly být hranice států zachovány podle smlouvy z Helsinek z roku 1975.¹⁰⁷ Z tohoto důvodu například odmítala znovusjednocení Německo, stalo by se podle ní příliš silným a velkým, „*aby bylo jedním z mnoha. „Kromě toho Německo vždycky pohlíželo jak na východ, tak na západ, i když moderním projevem této tendence je spíše ekonomické rozpínání než územní agrese*“¹⁰⁸. Pro tyto případy by ochranu mohly garantovat USA, které jsou schopny ochránit Evropu před jakoukoliv hegemonií.¹⁰⁹

¹⁰⁵ M. Thatcherová navrhuje, aby se umístění evropských institucí přesunulo ze západních zemí do východních, sloužily by zde jako symbol slibu západních zemí o pomoci udržení demokracie v těchto státech.. (THATCHER, M.: *Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner ("Europe: Quo Vadis?")*).

¹⁰⁶ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*, s. 297.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 541-2.

¹⁰⁸ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*. s. 541.

¹⁰⁹ Ve svých pamětech z roku 1995 uvádí, že tato prognóza byla jejím velkým omylem. Zapojením chudé východní části Německa se naopak vyrovnala silně prosperující západní část. (THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*, s. 24).

3 Realita evropské politiky M. Thatcherové a její determinanty

“Inevitably from time to time there will be differences of emphasis and even clashes of interest between member countries. But compared with the interests we have in common, the differences which divide us shrink into insignificance.”¹¹⁰

M. Thatcher, 1977

„Sama za sebe jsem přesvědčená, že jako ministerská předsedkyně jsem věnovala sblížení s Evropou velmi mnoho energie, a kdybych dostala další příležitost, bylo by jí ještě víc.“¹¹¹

M. Thatcherová, 2002

Cílem poslední části této práce je analýza evropské politiky M. Thatcherové, která vychází z uvedeného thatcherovského konceptu. V následující kapitole bude tento model aplikován do reality evropského vyjednávání, autorka práce se na tomto základě pokusí objasnit některé aspekty thatcherovské evropské politiky.

3.1 Domácí aréna

M. Thatcherová usedla do ministerského křesla po labouristické vládě J. Callagnana, která se ve své konečné fázi projevila tzv. zimou nepokojů. Z britského ekonomického úpadku britská premiérka kromě zřejmých zahraničních událostí, tj. například druhá ropná krize, vinila třicetiletý experiment socialismu, který pak dále znemožňoval sebevědomě prezentovat zemi na mezinárodní úrovni. Stejně tak nařkla samotnou Konzervativní stranu z pouhého následování labouristické sociální vize v předcházejících vládách.¹¹²

¹¹⁰ THATCHER, M.: *Speech on Europe* (“Europe as I see it”).

¹¹¹ THATCHEROVÁ, M.: *Umění vládnout*. s. 281.

¹¹² THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 11.

Po svém nástupu začala M. Thatcherová zavádět ekonomické reformy, které měly mnohdy neblahé důsledky, jedním z nich byla například vysoká nezaměstnanost, jež místy dosahovala až třech miliónů. Porovnáme-li volební výsledky Konzervativní strany za vlád M. Thatcherové, tedy v roce 1979 43,9 %, 1983 42,4 %, 1987 42,2 % a v roce 1992 již za Johna Majora 41,9 % zjistíme, že veřejná podpora Konzervativní strany v době konání voleb mírně klesala po celé její funkční období. Například podle průzkumů britské agentury *Ipsos Mori* měla nejnižší podporu právě v roce 1981, kdy veřejnost pocítila důsledky ekonomických reforem, naopak její záchranou se stal pravděpodobně rok 1982, jež přinesl vítězství ve falklandské válce. Celková podpora M. Thatcherové začala nejvíce klesat po roce 1988, a to především vlivem ekonomické nestability Velké Británie, jež se tak nakonec stala jedním z důvodů odstoupení M. Thatcherové v roce 1990.¹¹³ Jak upozorňuje Tony Judt, volební výsledky vlády nebyly ani tak způsobeny veřejnou podporou restriktivních opatření, která zaváděla, jako spíše odrazem toho, jak moc se Labouristická strana zdiskreditovala posledními vládami, labourističtí voliči se tak většinou rozptýlili mezi ostatní strany¹¹⁴ a až na konci thatcherovského úřadování pak začala podpora Labouristické strany opět stoupat, což lze přičíst především zmiňovanému opětovnému zhoršení ekonomické situace.¹¹⁵

V první kapitole této práce byl podrobněji představen přístup jednotlivých stran k evropské integraci. Vycházíme-li z uvedených údajů, lze konstatovat, že M. Thatcherová zdělila proevropsky se profilující stranu. V té době docházelo k rozšiřování moderního pojetí suverenity státu, což znamená příklon k jejímu možnému omezování výměnou za výhody vycházejících z nadnárodní spolupráce. Rozšiřování zastánců tohoto vnímání uvnitř Konzervativní strany bylo pravděpodobně také jedním z důvodů vznikajících rozporů mezi konzervativisty, jež vedly na konci 90. let téměř k ohrožení posledního volebního vítězství, tehdy již v čele s J. Majorem. M. Thatcherová

¹¹³ Detailní výsledky průzkumů a srovnání podpory jednotlivých kandidátů ostatních stran jsou zpřístupněny na webových stránkách *Ipsos Mori*: <http://www.ipsos-mori.com/researchpublications/researcharchive/poll.aspx?oItemId=2437&view=wide> (15.4.2013).

¹¹⁴ JUDT, T.: c.d., s. 541.

¹¹⁵ Více k výsledkům voleb od roku 1945-2005 a jejich rozboru na: UK election results through time -1945-2005. BBC News. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8654338.stm (15.4.2013).

se svým důrazem na uchování národních suverénních států postupně tyto spory vyhraňovala, důležitým mezníkem se pak stal rok 1988, kdy přednesla tzv. bruggský projev, ve kterém představila svůj alternativní evropský koncept a postavila se proti tehdejšímu směřování evropské integrace. Konzervatisté se především po této události začali zjednodušeně rozdělovat na *europesimisty*, kteří ztratili iluze, že by evropská kooperace mohla stavět pouze na mezivládní spolupráci, a *euronadšence*, jež byli ochotní vzdát se atributů suverénního státu. Tento spor byl o to více vyhraňován, čím více M. Thatcherová inklinovala k USA, a tím podle euronadšenců dávala v sázku evropské *communaautaire*.¹¹⁶ Kombinace těchto faktorů vedla rovněž ke ztrátě blízkých spolupracovníků M. Thatcherové, což pak hrálo zásadní roli při její rezignaci.¹¹⁷ Svým příklonem k USA si například od labouristů vysloužila hanlivou přezdívku – *poodle*.¹¹⁸

Pro thatcherovskou vnitrostranickou politiku bylo charakteristické, že M. Thatcherová na své postavení ministerské předsedkyně zřejmě nepohlížela ve smyslu *One of Us*. Často tak z její strany docházelo k záměrnému přehlížení odborných ministerstev a zejména v zahraniční politice spoléhala na úzké uskupení lidí, kterým důvěřovala. Jednalo se především o dva ministry, jež je nutné si blíže představit - ministra zahraničních věcí (1983-1989) Geoffreyho Howe a ministra financí (1983-1989) Nigela Lawsona.¹¹⁹

N. Lawson s M. Thatcherovou sdíleli stejnou ekonomickou vizi. On sám stál za většinou drastických ekonomických reforem, které byly ve Velké Británii uskutečněny. Avšak přibližně po roce 1985 se jejich pohledy na ekonomické otázky začaly odlišovat. N. Lawson se postupně stával příznivcem

¹¹⁶ Připomeňme si, že podstatnou roli zde hrál úzký vztah mezi americkým prezidentem R. Reaganem a britskou ministerskou předsedkyní. Takto se obnovila vazba, která byla po britském krachu při Suezské krizi oslabena. Vidina možnosti vytvořit znovu těsnější spolupráci s USA, která by nepodřývala thatcherovské principy federalistickými tendencemi. (GAMBLE, A.: c.d., s. 227).

¹¹⁷ Výstižným příkladem může být Westlandská aféra z roku 1986, kde se M. Thatcherová odklonila od návrhu ministra obrany (1983-1986) Michaela Heseltina využít evropskou nabídku a preferovala místo toho americkou Sikorski Fiat group. Ten na svůj post rezignoval. Jako další příklad uveďme podporu M. Thatcherové při americké invazi do Libye. (1986: Heseltine quits over Westland. BBC, On this day, 9.11.1986. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/9/newsid_2516000/2516187.stm (20.4.2013).

¹¹⁸ Toto označení bylo později přiděleno Tonymu Blairovi při podpoře americké invaze do Iráku. (GAMBLE, A.: c.d., s. 223).

¹¹⁹ Tony Judt její vnitrostranickou politiku shrnuje do jedné věty: „Margaret Thatcher governed alone. (JUDT, T.: c.d., s. 544).

vstupu libry do Evropského směnného mechanismu (ERM).¹²⁰ Tímto svým obratem určitou mírou přispěl k rozdmýchání sporů uvnitř Konzervativní strany.

Přibližně stejný proces pak proběhl u ministra zahraničí Geoffreyho Howe, dlouholetého příznivce *thatcherovské* politiky, kterého otázka ERM začala s původním rivalem N. Lawsonem spojovat. Jejich souznění v této oblasti se později pro M. Thatcherovou ukázalo jako velmi problematické.¹²¹

3.2 Evropská aréna

3.2.1 Politická dimenze

Konzervativci byli díky své *proevropské* rétorice obecně vnímáni jako ta příjemnější část britského zastoupení v ES. Avšak po svém nástupu M. Thatcherová svou přirozenou energičností, výraznou osobností a především jasně profilovanou evropskou politikou způsobila v průběhu 90. let velké pozdvižení zejména u zastánců federalistické Evropy.

Z politického i ekonomického hlediska se stal začátek 90. let jedním z nejtěžších období v historii evropské integrace. Ekonomickému rozvoji ES bránila především druhá ropná krize z roku 1978 a politickému pak napjaté vztahy mezi západním a východním blokem. Evropské státy pak hledaly řešení v hlubší evropské integraci. Rozhodujícím aktérem v udávání směru integrace se stala francouzsko-německá dvojice, jež navázala těsnější vztahy podpisem Elysejské smlouvy již v roce 1963.¹²² V 90. letech se jednalo konkrétně o dvojici francouzského prezidenta (1981-1995) F. Mitterranda a německého kancléře (1982-1990 západního Německa, 1990-1998 sjednoceného Německa) H. Kohla.

¹²⁰ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 480. Srov. Interview for Financial Times. London, United Kingdom, 20.11.1987. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margarethatcher.org/document/106969> (3.4.2013).

M. Thatcherová byla stále do jisté míry ovlivňována názory jejího bývalého osobního ekonomického poradce Alana Walterse, který byl rivalem N. Lawsona.

¹²¹ Dále viz. kapitola 3.2.2.3.

¹²² Elysejská smlouva sbližuje Francii a Německo už 50 let. ČT24, česká televize, 22.1.2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/211904-elysejska-smlouva-sblizuje-francii-a-nemecko-uz-50-let/> (22.4.2013).

M. Thatcherová vnímala snahy Německa o hlubší integraci jako způsob, jak dát jasně najevo, že Německo je evropským partnerem, nikoliv soupeřem. Kladnou francouzskou odezvu si pak vysvětlovala jako způsob francouzské obrany proti možnému hegemonnímu postavení Německa v Evropě. Tato taktika a zřejmě správnost jejího úsudku se prokázala především po pádu Berlínské zdi v listopadu 1989.

Snahy o prohloubení integrace se objevovaly již na konci 80. let. V roce 1979 byla například vydána tzv. *Zpráva tří moudrých*, jež apelovala na potřebu institucionální reformy.¹²³ Dále pak *Genscher-Colombův plán* z roku 1981, zahrnující požadavky na rozšíření hlasování kvalifikovanou většinou (QMV) a na větší zapojení EP do rozhodovacích procedur.¹²⁴ Prvním významnějším politickým aktem z tohoto období se stalo *Slavnostní prohlášení o Evropské unii* ze ER ve Stuttgartu v roce 1983. Tato deklarace zahrnovala návrhy na těsnější politickou a zahraniční kooperaci. V tomto aktu lze najít základy pozdější nadnárodní dimenze, přestože zmíněnému dokumentu M. Thatcherová nepřisuzovala žádný politický význam, a Velká Británie se také stala jejím signatářem.¹²⁵

V roce 1984 na summitu ve Fontainebleau také F. Mitterrand apeloval na nutnost vytvoření těsnější kooperace, reformu institucí a zvýšení jejich pravomocí. M. Thatcherová jako výraz závazku k ES a opuštění izolatistické politiky ovlivněné nutností vyřešit otázku britského příspěvku¹²⁶ se stejně jako ostatní státy na tomto summitu připojila k francouzské iniciativě a také předložila návrhy hlubší spolupráce, v té pak viděla především možnost posílit roli Západu a navázat rozhovory se zeměmi východního bloku, samozřejmě za předpokladu prioritních vztahů s USA. K tomuto společnému cíli evropských států se od ledna 1985 přidává ambiciózní předseda EK Jacques Delors.¹²⁷

¹²³ Navazovala na své předchůdce – Wernerův plán (1970), jehož součástí byly plány na měnovou unii, Davignonovu zprávu (1970), která představovala návrh na tzv. *Evropskou politickou spolupráci* a Tindemansovu zprávu (1975).

¹²⁴ DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 198.

¹²⁵ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 219.

¹²⁶ Viz. kapitola 3.2.1.

¹²⁷ DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 98. Srov. THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 374.

Na základě toho summitu vznikla tzv. Doogův výbor (viz níže. 3.2.2.2), který zahrnoval spíše ekonomickou dimenzi programu, naopak tu politickou specifikovala tzv. *Evropa občanů* (Adoninova zpráva).

Většina politických aspirací se nakonec víceméně promítla v Jednotném evropském aktu (JEA). JEA poprvé ukotvil do primárního práva ER a došlo zde také k posílení Evropského parlamentu (EP)¹²⁸ doposud disponujícího pouze konzultační pravomocí prostřednictvím procedury spolupráce a stal se tak partnerem Rady ministrů (RM) v rozhodovacím procesu. JEA EP rovněž rozšířil pravomoci v oblasti nových rozšiřování ES, kde se jeho souhlas stal potřebným k veškerým novým smlouvám tohoto zaměření. Navíc od roku 1979 docházelo k přímým volbám do EP, čímž se EP dostává i do veřejného podvědomí, tím alespoň symbolicky zvyšoval svou roli v ES. M. Thatcherová pravděpodobně tyto úpravy moci nepovažovala za významné a stále trvala na jeho označení *Shromáždění*.¹²⁹

Nejpodstatnější změnou v JEA se ukázalo rozšíření QMV na většinu iniciativ vedoucích k zavedení jednotného vnitřního trhu, čímž došlo k významnému přeskupení moci. Zejména pak EK se tímto mocenským přesunem naskytly nové možnosti ve vytváření legislativní činnosti.¹³⁰ Tyto prvky integračního posunu, které vzhledem k povaze thatcherovského evropského modelu, M. Thatcherová pravděpodobně nevířila, nicméně souvisely s liberalizací evropského trhu, jež se naopak stala jeho základem. Rozšíření QMV sama označila za *nutnou oběť* ekonomické svobody. Uvědomovala si, pokud by nedošlo k rozšíření QMV, mohlo by dojít k zablokování ekonomické liberalizace parlamenty jednotlivých členských států.¹³¹ Stejný krok byl rovněž součástí britských návrhů předložených na Milánském summitu v červnu 1985. Zde se však navýšení pravomocí

¹²⁸EP se snažil o získání větších pravomocí už dříve. Na tento podnět vznikla např. tzv. *Klokani* nebo *Krokodýlí klub*. Druhý zmíněný byl iniciován italským federalistickým nadšencem a koneckonců zakladatelem ES Altierem Spinellim, který vypracoval tzv. *Návrh smlouvy ustavující Evropskou unii*, která byla prezentovaná v roce 1984, ve stejném roce se konaly další přímé volby do EP, což tento návrh veřejně zviditelnilo. Nicméně při jeho prezentaci členským státům se EP nesetkal s výraznou pozitivní reakcí, přesto tyto iniciativy byly jistým začátkem pro získávání větších pravomocí. (DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 195-198). Více přímo k proceduře spolupráce např. NUGENT, Neil: *The Government and Politics of the European Community*. New York 1991. s. 291-298.

¹²⁹House of Commons PQs. London, United Kingdom, 19.6.1983. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105418> (14.4.2013).

¹³⁰Více např. GILBERT, M.: c.d., s. 175-180.

¹³¹THATCHER, Margaret: *Speech to European Parliament*. Strasbourg, France, 9.12.1986. M. Thatcher Foundation Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106534> (14.4.2013). Srov. POWELL, Charles: *MT's policy on Europe, East & West*. London, United Kingdom, 12.9.2007. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/111049> (14.4.2013).

hlasováním QMV po odstranění obchodních bariér vedoucích k ekonomické svobodě nemělo nadále využívat.¹³²

Součástí JEA, pro niž rovněž platila QMV, byla i sociální dimenze, konkrétně oblast „*health and safety of workers*“. Ta otevírala obtížně definovatelnou oblast, přes kterou začala EK prosazovat sociální opatření. M. Thatcherová uvádí, že byla ujistěna o tom, že se QMV bude týkat pouze oblastí k ekonomické liberalizaci trhu. Regulace trhu skrze sociální opatření nepřipadala v jejím neoliberalistickém chápání ekonomických zákonitostí v úvahu, v těchto oblastech by pak podle nich mělo docházet k samoregulaci trhu. M. Thatcherová si měla údajně v roce 1988 nechat vypracovat studii popisující využívání rozšířených kompetencí. Ta prokázala používání QMV k vydávání direktiv vyžadujících jednomyslné schválení.¹³³ „*Když komisaři vydávali směrnice mimo svou kompetenci, velmi pečlivě si vybírali populární témata, která měla podporu v nátlakových skupinách jednotlivých členských zemí a tak se sami prezentovali jako opravdoví přátelé britského dělníka, penzisty nebo ochránce životního prostředí.*“¹³⁴ Což pak znesnadňovalo odpor vůči těmto praktikám.

M. Thatcherová ještě po Milánském summitu odpověděla na otázku, zda nyní směřuje evropská integrace k federálnímu modelu, takto: „*Once again it comes down to the use of the phrase „European union”, which to this country means European federation; but it does not mean that in Europe. They are as much against a federal Europe as we are. I wish that we could drop the phrase „European union”.*“¹³⁵ Je pravděpodobné, že zde z pohledu M. Thatcherové dochází k hlubokému podcenění situace, ve které se nacházela. Ignorovala rýsující se federalistické tendence ES, tj. například existující snahy zahrnovat nadnárodní politickou spolupráci již v předchozích návrzích

¹³² Sama v tomto ohledu ve své knize *Umění vládnout* označuje za *naivku*.

¹³³ K zjištění, že EK používá kompetence *nelegálně*, paradoxně přispěl J. Delors, když v proslovu v Evropském parlamentu sdělil, že během deseti let by mělo být ES zdrojem 80 % ekonomické legislativy a možná také fiskální a sociální. S podobným proslovem pak oslovil sjezd TUC v Bournemouthu. (THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 507-508).

¹³⁴ Tamtéž, s. 508.

M. Thatcherová uvádí, že řadu případů napadala před Evropským soudním dvorem (EJC). Zdejší právníci ji však varovali, že pokud jde o kompetence EK, bude EJC dávat přednost *dynamické* interpretaci smlouvy. (Tamtéž, s. 508).

¹³⁵ House of Commons Statement (Milan European Council). London, United Kingdom, 2.6.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z:

<http://www.margaretthatcher.org/document/106086> (14.4.2013).

z počátku 90. let. Stejně tak přehlížela formaci francouzsko-německého tandemu, jež udávala směr k hlubší integraci a k tomu byla navíc posilněná profederalistickým předsedou EK J. Delorse. Je tedy zřejmé, že ani britský lid ani britská ministerská předsedkyně zcela neporozuměli evropskému žargonu. Na tomto základě se s velkou pravděpodobností prohloubila její nedůvěra k nadnárodním orgánům, jednalo se o hlavní zlom v politické dimenzi, na jehož podkladě vznikl projev v belgických Bruggách v září 1988, kterým se pustila do boje proti dalším rýsujícím se federalistickým cílům.

Sociální politika byla však nadále podporována ostatními státy, především pak francouzským prezidentem a stala se zdrojem podpory levicových voličů v evropských státech. Následně v prosinci 1989 na Štrasburském zasedání ER došlo k přijetí Sociální charty, kde se Velká Británie na seznamu nepodepsaných ocitla sama. Přestože M. Thatcherová nebyla spokojena s dopadem QMV, ve svých pamětech z roku 1993 označuje podepsání JEA za správný krok, který by udělala znovu¹³⁶, jelikož liberalizace trhu, jehož byl JEA nositelem, byla pro ni evidentně zcela zásadní.

3.2.2 Ekonomická dimenze

3.2.2.1 Otázka britského příspěvku do rozpočtu

Otázka evropského rozpočtu se od konce 70. let stávala stále více akutním problémem. Rozpočet byl stále více zatěžován ZSP, která na konci roku 1979 představovala až 70 % všech výdajů ES, a to i přes to, že zaměstnávala zlomek evropské populace. ES se tak postupně dostávalo na pokraj vyčerpání vlastních příjmů a žádalo o jejich navýšení, k čemuž byl nutný souhlas všech členů ER.¹³⁷

První kapitola podrobněji představila specifika zemědělství ve Velké Británii, od nichž se odvíjely britské problémy se SZP. V souvislosti se společným evropským rozpočtem si připomeňme, že Velká Británie

¹³⁶ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 380.

¹³⁷ GILBERT, M.: c.d., s. 160.

a Německo byli největšími čistými plátcí a v letech 1981-1982 se očekávalo, že Velká Británie Německo dokonce předstihne.¹³⁸

M. Thatcherová dala ihned po svém zvolení v roce 1979 jasně najevo své stanovisko: „*Britain cannot accept the present situation on the Budget. We look for decisions at the European Council next month and no later.*“¹³⁹ A zahájila svou bitvu známou pod názvem *I want my money back*. Ke svému cíli dospěla přibližně po pěti letech vyjednávání v červnu roku 1984 na summitu ve Fontainebleau, kde byl Velké Británii přiznán 66% rabat a M. Thatcherová na oplátku souhlasila s navýšením vlastních příjmů ES z 1 % na 1,4 % HDP. Před summitem ve Fontainebleau se otázka rozpočtu se objevovala na summitech ve Štrasburku (1979), Dublinu (1979), Stuttgartu (1983), Athénách (1983) a Bruselu (1984), kde země nebyly schopny dojít k dohodě, nebo nebylo dostatek času na podrobné projednání.

M. Thatcherová uvádí, že několikrát písemně žádala o upřednostnění tohoto problému. Sama iniciovala předjednání, ve kterých chtěla přiblížit jednotlivá stanoviska, avšak většinou se setkávala s odmítnutím. Právě tento přístup partnerů mohl být jednou z příčin její útočnější rétoriky v roce 1984.¹⁴⁰

M. Thatcherová se na otázku rozpočtu dívala více z morální stránky, a to jak z britského, tak i z evropského pohledu. Uznávala, že je těžké dohodnout se na peněžních otázkách, především pokud to znamená omezení příjmu některých zemí, ale požadovala, aby jednání probíhala na spravedlivém základě. Již v roce 1980 se k tomu vyjádřila takto: „*It is demonstrably unjust. It is politically indefensible: I cannot play Sister Bountiful to the Community while my own electorate are being asked to forego improvements in the fields*

¹³⁸ Při znovuotevření podmínek Velké Británie za labouristické vlády H. Wilsona byl sice na Dublinském summitu v roce 1975 dohodnut tzv. *korekční mechanismus*, který však neznamenal pro Velkou Británii výraznou změnu. Umožňoval zmírnění příspěvků státům, u kterých se vyskytla *nežádoucí situace*, tento program nikdy nevstoupil v platnost.

¹³⁹ THATCHER, Margaret: *Winston Churchill Memorial Lecture („Europe-the Obligations of Liberty“)*. Luxembourg, 18.10.1979. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margarethatcher.org/document/104149> (5.4.2013).

¹⁴⁰ M. Thatcherová uvádí, že několikrát jednala s německým kancléřem a došlo k dohodě, nicméně na summitech se pak k důležitým otázkám nedostalo. Nebo např. před Athénským jednáním žádala řeckého ministerského předsedu Papandreoua o upřednostnění otázky rozpočtu, nikdy ji nikdo nevyhověl. (THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 232, 218).

of health (...)“.¹⁴¹ Jedním ze sedmi thatcherovských principů uvedených v druhé kapitole byly výdajově odpovědné vlády, proto M. Thatcherová považovala současný stav evropského rozpočtu za neomluvitelnou nezodpovědnost.¹⁴² Sama *britský* problém v první řadě nepovažovala ani za *britský*, ani za důvod zpomalování vývoje evropské integrace, ES se podle ní brzdilo samo svou vlastní neakceschopností. Takto se vyjádřila v březnu 1984: „*I am tired of this being described as a „British problem“. The problems are Europe-wide. I want to solve them, so that we can set about building the Community of the future.*“¹⁴³

M. Thatcherová měla v prvním volebním období omezené možnosti vyjednávání. Velké Británii byl sice přiznán určitý *rabat* při jednáních ER na Benátském summitu v červnu 1980, ten však neodpovídal spravedlivé výši a především nešlo o trvalou dohodu, jednalo se o splátky pouze do roku 1983.¹⁴⁴ Ohledně výše zpětného příspěvku a délky vyjednávání si však sama zřejmě nemohla dovolit dělat velké kompromisy. Britský příspěvek do společného rozpočtu byl opravdu nevyměřený a Velká Británie si jej z vnitropolitických ekonomických důvodů pravděpodobně v takové výši jednoduše nemohla dovolit platit. Konzervativní vláda prováděla na domácí půdě rozsáhlé výdajové škrtky, ty pak zvedaly nezaměstnanost, a tím zvyšovaly státní výdaje. Kromě toho po neúspěšných vyjednáváních na ER v Bruselu v roce 1984 ES zablokovalo Velké Británii platby refundací za rok 1983¹⁴⁵, s nimiž M. Thatcherová v domácím rozpočtu počítala. Zastavení splátek M. Thatcherovou pochopitelně podráždilo.¹⁴⁶ Nejistota, která tím vznikla, ještě více posílila její

¹⁴¹ THATCHER, Margaret: *Winston Churchill Memorial Lecture („Europe-the Obligations of Liberty“)*.

¹⁴² Také odmítala přijmout fakt, že dva bývalí ministři financí – F. Mitterrand a H. Kohl – nespěchají s reformou rozpočtu, který je na pokraji bankrotu.

¹⁴³ THATCHER, Margaret: *Speech to Conservative MEPs*. Kesington, United Kingdom, 8.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105635> (15.4.2013).

¹⁴⁴ DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 183.

¹⁴⁵ „*After all it's a great embarrassment that we have not got the four hundred and fifty million pounds coming to the British budget. We were expecting it. We were entitled to it. It had been agreed, and it should come, but it's not going to.*“ (TV Interview for ITN (Brussels European Council). Brussels, Belgium, 20.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105641> (8.4.2013)).

¹⁴⁶ „*(...) but you know you negotiate these things in gold faith and you expect them to stick by their word. It's a little bit disturbing that they've blocked the refund.*“ (TV Interview for IRN (Brussels European Council). Brussels, Belgium, 20.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105640> (3.4.2013)).

snahu o trvalé řešení: „*I'm fed up of having to raise this question every second year or sometimes every year, I want a formula that will begin to operate, that gives us a fair net contribution and a fair refund.*“¹⁴⁷ Potřebu získat peníze do státní kasy na druhou stranu brzdil nesouhlas v Konzervativní straně, ta vystupovala proti způsobu, jakým M. Thatcherová naléhá na své evropské partnery. Jako řešení se jí nabízely tři možnosti: zažalovat zastavení refundací u soudu, v čemž však nezískala podporu u strany, odmítnout zaplatit pravidelné britské příspěvky, čímž by ale sama porušovala smlouvy a tak se jejím jediným manévrovacím prostředkem stal nutný souhlas v případě schvalování vyšších vlastních příjmů ES, které EK navrhovala.¹⁴⁸

Druhé volební období ji nabízelo mnohem širší rámec manévrovacích možností, zůstala zde jednomyslnost, ale především britská ministerská předsedkyně posílala své postavení v konzervativní straně vítězstvím ve falklandské válce. Dalším pozitivním faktorem se pravděpodobně stalo francouzské předsednictví F. Mitterranda, který očekával pozitivní zakončení, čímž byla opozice proti výši thatcherovských rozpočtových požadavků oslabena. Tato kombinace příhodných podmínek umožňovala dlouze vyjednávat o uspokojující výši britského rabatu ve Fontainebleau.¹⁴⁹ Sama konečný výsledek označila za spravedlivý: „*I think we got a very very good deal, which is fair for Britain and fair for the Community.*“¹⁵⁰ Po tomto summitu odpověděla na otázku, zda je i přes nepříjemnou zkušenost stále přesvědčená o tom, že stojí za to být součástí ES, takto: „*Oh very much so. It's in the interests of all of us I think to be in the European Community. (...) it's worth being in the Community and it's worth it politically, we really must stand together.*“¹⁵¹

¹⁴⁷TV Interview for ITN (Brussels European Council). Brussels, Belgium, 20.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105641> (8.4.2013).

¹⁴⁸M. Thatcherová chtěla jít dokonce po zastavení refundací před soud, ve svých pamětech uvádí, že jediné, co ji zabránilo, byla nejednotnost strany v této otázce. (THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 366).

¹⁴⁹ Podrobnosti a vyjádření k jednotlivým návrhům na summitu ve Fontainebleau v THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*. s. 366-370 nebo GILBERT, M.: c.d., s. 160-164.

¹⁵⁰ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 366. Srov. Radio Interview for IRN (Fontainebleau European Council). 26.6.1984.

¹⁵¹ TV Interview for ITN (Brussels European Council). 20.3.1984.

M. Thatcherová pohlížela na britský rozpočtový problém spíše jako na principiální záležitost. Odmítavost evropských partnerů řešit tento problém a současný tlak vycházející z vnitropolitického kontextu zřejmě zapříčinil vyostření argumentace o *mých penězích* a pověsti o údajném bušení kabelky do stolu. Sama M. Thatcherová však pravděpodobně nepovažovala tento spor za signál budoucího charakteru jejího vyjednávání v příštích letech. Na summitu ve Fontaineblau podpořila F. Mitterandovy návrhy k hlubší spolupráci¹⁵² a byla přesvědčená o tom, že Velká Británie může hrát pozitivní roli v evropské aréně, což potvrdil také její osobní tajemník M. Thatcherové a velice dobrý přítel Charles Powell: „*Now, once the budget issue was resolved, she was certainly determined to try to move on to more positive matters. And she identified very quickly the Single Market as being a positive issue on which she could play – Britain could play – a major role in Europe.*“¹⁵³

3.2.2.2 Bezbariérový trh

Vyřešením otázky evropského rozpočtu dochází k uklidnění situace mezi Velkou Británií a ostatními státy. Uvážíme-li v úvahu podstatu thatcherovské evropské koncepce, tj. ekonomickou svobodu, mělo pro ni samotnou dosažení jednotného trhu, jež by odstraňoval necelní bariéry, které zůstaly i po vzniku celní unie v roce 1968, zřejmě mnohem důležitější význam, než otázka britského rabatu.

Jako klíčový se opět ukázal summit ve Fontaineblau, kde na přání většiny států a EK po hlubší spolupráci došlo k vytvoření ad hoc výboru (*tzv. Doogův výbor*), jež se měl zabývat dalším integračním postupem. Od ledna 1985 byla EK navíc posilněna ambiciózním předsedou J. Delorsem, který si pro tuto chvíli stanovil s M. Thatcherovou stejný cíl - dokončení jednotného trhu. EK ihned v červnu 1985 publikovala Bílou knihu s názvem *Dokončení*

¹⁵² Její snaha o zahraniční kooperaci vycházela především z jejich nejnovějších válečných zkušeností – falklandské válce. Zde si zřejmě uvědomila, že bez podpory USA by k takovému vítězství nedošla, což ji přimělo k většímu důrazu na zahraniční spolupráci.

¹⁵³ POWELL, Ch.: *MT's policy on Europe, East & West*. Srov. THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 366).

vnitřního trhu obsahující na 300 překážek, které brání jeho úspěšnému dokončení do 31. prosince 1992.¹⁵⁴

V ES vzniklo široké spektrum nápadů, jak těchto cílů dosáhnout, od italského návrhu k radikální reformě až ke stanovisku Velké Británie upřednostňující spíše neformální dohodu mezi členskými státy. Na těchto podkladech následně vznikla tzv. *Doogova zpráva*¹⁵⁵ obsahující návrhy na uskutečnění jednotné evropského trhu, k jejichž projednání mělo dojít na Milánském summitu v červnu 1985.

Summit byl řízen italským předsednictvím, jež do něj vkládalo své federalistické naděje o vytvoření nové smlouvy. Z popudu italského ministerského předsedy Bettina Craxiho bylo na summitu většinovým hlasováním odsouhlaseno konání IGC, přičemž zde jako hlavní faktor ukázalo právě francouzsko-německé sjednocení postojů. Na stranu Velké Británie, která nesouhlasila s pořádáním ICG, se přidalo Řecko a Dánsko.¹⁵⁶

M. Thatcherová prosazovala, aby došlo k základním dohodám směřujícím k volnému trhu již na Milánském summitu a rozhodnutí se opět neodkládala, stejně jako tomu bylo při otázkách rozpočtu: „*We wanted to make progress now and others seemed to me to push it aside and delay it to an intergovernmental conference which in the end cannot succeed, except through unanimity*“¹⁵⁷ Podle ní bylo potřeba začít plně využívat současná pravidla, která měla být pouze objasněna a popřípadě rozšířena o QMV.¹⁵⁸ Ch. Powell

¹⁵⁴ Autorem této zprávy byl bývalý britský ministr obchodu Arthur Cockfield, kterého do funkce evropského komisaře jmenovala M. Thatcherová. Sama se o něm později vyjádřila, že příliš nelpěl na širších politických otázkách – jako je svoboda. Jeho deregulační politiku vítala do té doby, než se nechal strhnout novou regulací označovanou za harmonizaci (THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 374. Srov. GILBERT, M.: c.d., s. 171).

EK nezhálela a v roce 1985 byla pro vylepšení liberalizace volného pohybu osob podepsána tzv. *Shengenská dohoda*, která eliminovala hraniční kontroly. Řecko, Itálie, Španělsko a Portugalsko se ke smlouvě připojili až v roce 1992. Tři země - Velká Británie, Irsko a Dánsko - se odmítly připojit.

¹⁵⁵ Tzv. *Doogova zpráva* kromě návrhů na uskutečnění vnitřního jednotného trhu, obsahovala především institucionální otázky, např. posílení EP zapojením do rozhodovacích procedur, více pravomocí pro EK, rozšíření většinového hlasování, zdůrazňovala také například důležitost společných kroků, zejména v zahraniční politice.

¹⁵⁶ DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 209-210. Což se na jednu stranu mohlo zdát jako výhra italského předsednictví, na druhou stranu byl potřeba jejich hlas ke schválení změn na ICG, u kterých již nestačila většinová shoda.

¹⁵⁷ Press Conference after Milan European Council, 29.6.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106082> (22.4.2013).

¹⁵⁸ „*The Community's founding fathers would be horrified at the labyrinth of its bureaucratic regulations which entwine us like Gulliver pinned down by the little men of Lilliput.*“

v rozhovoru v roce 2007 také podotkl, že M. Thatcherová velice těžce nesla skutečnost, že od roku 1957, kdy byla podepsána Římská smlouva, se liberalizace trhu spíše odkládala, podle jeho slov o tomto tématu hovořila při každé možné příležitosti.¹⁵⁹ Neustále také poukazovala na to, že se evropští partneři zabývají nepodstatnými detaily a odkládají důležitá rozhodnutí. Příkladem může být opět komentář po Milánském summitu: „*I believe that if you consistently, when you meet, make progress, that is the way to go about it. Others did not take that view, so they have delayed, postponed, procrastinated and so on. Women are very practical!*“¹⁶⁰ Přestože s uspořádáním ICG nesouhlasila, její reakce nakonec nebyla nijak agresivní a o možnosti použití politiky *prázdných křesel*, jak bývá v této souvislosti často zmiňováno, neuvažovala: „*We wanted something from our European partners and they wanted something from us. It seemed a reasonable compromise.*“¹⁶¹

Ve svých pamětech dále uvádí, že před summitem vypracovala návrh na politickou spolupráci a konzultovala jej s francouzským prezidentem, který M. Thatcherovou ubezpečil, že její stanoviska přiblíží německému kancléři. Když se pak dostavila na samotnou konferenci, byla překvapená, že se na stole objevily tři téměř totožné návrhy – německý, britský a francouzský. Opět ji tak odezva evropských partnerů na její snahu o společnou komunikaci poněkud zklamala.¹⁶²

Zásadním problémem se při vyjednávání JEA ukázalo, že J. Delorovy cíle začínaly tam, kde u M. Thatcherové končily.¹⁶³ Jeho strategií se stalo propojování otázek jednotného trhu a institucionální reformy a v určitých

(THATCHER, Margaret: *Speech at Franco-British Council Dinner*. Avignon, France, 30.11.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105804> (15.4.2013).

¹⁵⁹ POWELL, Charles: *MT's policy on Europe, East & West*.

¹⁶⁰ Press Conference after Milan European Council, 29.6.1985.

¹⁶¹ House of Commons Statement (Luxembourg European Council). London, United Kingdom, 5.12.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106192> (12.4.2013).

¹⁶² Thatcherová, M.: *Roky na Downing Street*, s. 374-376.

¹⁶³ M. Thatcherová zpočátku J. Delorse uznávala. Problém byl v tom, že oba uznávali přesně opačný ekonomický přístup. M. Thatcherová ze svého neoliberalistického přesvědčení stála za tím, že trh by měl regulovat ekonomiku a společnost, oproti tomu byl J. Delors zastáncem regulace trhu. (THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 373).

oblastech kohezní a sociální politiky.¹⁶⁴ Delorsovým smělym přáním pak bylo zakotvení v JEA také společnou měnovou politikou.¹⁶⁵ Naopak vyhnutí se jakýmkoliv návrhům zahrnujícím měnovou oblast se stalo prioritou M. Thatcherové,¹⁶⁶ což se jí ke zklamání J. Delorse v podstatě podařilo. Jakékoliv změny týkající se HMU by musely být schváleny na další ICG. M. Thatcherová tak opět nad touto otázkou disponovala případným vetem nad přemrštěnými federalistickými ambicemi.¹⁶⁷ Její impakt na konečnou verzi JEA byl však nemalý. M. Thatcherová si vymohla výjimky např. zákaz použití QMV na daňová opatření, kde zůstalo právo veta, volný pohyb osob (zachování pasových kontrol) a na práva nezaměstnaných osob.¹⁶⁸ Naopak musela souhlasit se zvýšením pravomocí EP a inkorporací sociální politiky do smlouvy, kde došlo k největším sporům, jelikož sociální politika nebyla součástí britských návrhů.¹⁶⁹ K podpisu JEA nakonec došlo na Bruselském summitu v polovině února 1986, Itálie, Řecko a Dánsko se připojily na jeho konci stejného roku.¹⁷⁰

Po roce 1987 EK v čele s J. Delorsem začala prosazovat rozpočtové změny v podobě *Delorsova balíku I*¹⁷¹ požadující především dvojnásobné zvýšení příspěvků do strukturálních fondů.¹⁷² Tzv. *balíková jednání* znamenala strategický tah EK, díky němuž mohlo dojít ke spojení sporné reformy

¹⁶⁴ A především opatrné vyjednávání s třemi odpůrci konference, jejichž hlas byl pro schválení potřebný. U Velké Británie zdůrazňoval ekonomické výhody, u Dánů enviromentální politiku a u Řeků kohezní.

¹⁶⁵ DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 211

¹⁶⁶ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 379.

¹⁶⁷ Na jednáních M. Thatcherová prosadila pouze změnu interpretace ohledně EMU. Titulek zněl „*Spolupráce v ekonomické a monetární politice*“, což její obavy z jakékoliv snahy o společnou měnu zahrnovalo, po konferenci se k němu M. Thatcherová vyjádřila takto: „*There is a text on monetary cooperation. People were very anxious to have one. You will find it does not represent anything new at all, but describes the existing position.*“ (Press Conference after Luxembourg Council. Luxembourg, 4.12.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106187> (3.4.2013)).

¹⁶⁸ GILBERT, M.: c.d., s. 175.

¹⁶⁹ Viz. kapitola 3.2.1.

¹⁷⁰ DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 212.

Španělsko a Portugalsko jako budoucí členové od 1.1.1986 byli na jednáních JEA přítomni.

¹⁷¹ Obsahoval soubor opatření k řešení ekonomických potíží na pět let (1988-1992).

¹⁷² EK se opírala o tzv. Cecchiniho zprávu (oficiální název je *Náklady nejednotné Evropy*) z roku 1988, která poukazovala na výhody úplného dokončení jednotného trhu. Samotná zpráva však bývá kritizovaná pro příliš optimistický pohled.

Jako největší čistý plátee mělo však rozhodující slovo Německo. Kancléř H. Kohl byl v těžké situaci. Kohézni politiku podporoval, ovšem navyšování rozpočtu už příliš ne a už vůbec nechtěl přijít o podporu německých farmářů, kteří by reformou SZP přišli o dotace a on tak o potencionální hlasy ve volbách v roce 1987.

s žádoucími a znesnadňovala tak odpor států k jednotlivým změnám.¹⁷³ Velká Británie tak podpořila tyto rozpočtové změny z důvodu zahrnutí reformy SZP.¹⁷⁴

SZP se stala jednou z nejproblémovějších oblastí rozpočtové disciplíny ES již od 60. let a přestože docházelo určitým reformám, stále tvořila jednu z nejnákladnějších společných politik ES.¹⁷⁵ Vzhledem k specifickým britského zemědělství to byla právě Velká Británie, která na tento problém poukazovala nejvíce. SZP nezapadala do thatcherovského evropského konceptu především svou protekcionistickou povahou. M. Thatcherová proto své naděje v liberalizaci zemědělského obchodu vkládala do vyjednávání uruguayského kola GATT po roce 1986, jehož vyjednávání se SZP měla stát součástí. Od stejného roku se M. Thatcherová snažila téma SZP přivést na pořad jednání ER, nicméně většinou nedocházelo k výrazným pokrokům v řešení tohoto problému. Francouzský prezident a německý kancléř se omezování prostředků z fondu SZP bránili především z obavy možné ztráty voličů.¹⁷⁶ Zavrhnout však možnost stát se součástí světového obchodu v kontextu charakteru thatcherovského konceptu z takovýchto důvodů bylo pro M. Thatcherovou nepochopitelné: „*I think it was disgraceful. The two sets of richest farmers in the Community are in France and in Germany. They said no to a Community position, many of whose farmers are nothing like as well off as theirs. It is plain straightforward nationalist interests. There you see the differences—the urgent things they go nationalist and say no; the things which are vague and in the distance they can take refuge in vague phrases and then blame us.*“¹⁷⁷ Tato uzavřenost evropských partnerů a neochota otevřít trh do světové dimenze smetla veškeré thatcherovské naděje o Evropě, která by se mohla stát

¹⁷³ Např. EK a regiony, do kterých kohézní politika přispívala, společně spolupracovali na podryvání autority národních vlád a přenášeli moc z hlavních měst na evropskou úroveň a z té pak na regionální. (DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 226-227).

¹⁷⁴ Jako největší čistý plátec mělo však rozhodující slovo Německo. Kancléř H. Kohl byl v těžké situaci. Kohézní politiku podporoval, ovšem navyšování rozpočtu už příliš ne a už vůbec nechtěl přijít o podporu německých farmářů, kteří by reformou SZP přišli o dotace a on tak o potencionální hlasy ve volbách v roce 1987.

¹⁷⁵ Více např. BUTLER, Fiona: *The ES's Common Agricultural Policy*. In: LODGE, Juliet: *The European Community and the Challenge of the Future*. New York 1993. s. 112-129.

¹⁷⁶ V případě Francie se jednalo především o volby 1988 a v Německu 1987.

¹⁷⁷ House of Commons Statement (Rome European Council). London, United Kingdom 30.10.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108234> (14.4.2013). Srov. THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 523.

zprostředkovatelem rozhovorů a obchodu mezi všemi pěti kontinenty, jak ve svém thatcherovském konceptu ES přisoudila: „*The Uruguay round of trade negotiations is due to be completed before the end of this year. The outcome will decide whether world trade becomes steadily more open, or we repeat the mistakes of the past and relapse into protectionism.*“¹⁷⁸

Úspěšné odstartování liberalizačních reforem spojených s JEA vytvořilo nejkldnější období thatcherovské evropské politiky. Avšak vycházíme-li z předpokladu, že ještě v roce 1985 pravděpodobně nevníkala nadnárodní směřování integrace, právě tendence evropských států vytvářet „*fortress Europe*“¹⁷⁹ po roce 1986 zřejmě vedla pravděpodobně u M. Thatcherové k rozpoznávání odlišných cílů evropských partnerů. A společně s neospravedlnitelným využíváním QMV se tato uzavřenost před světovým vyjednáváním také stala podkladem pro bruggský projev v roce 1988.

3.2.2.3 Hospodářská a měnová unie

Poté, co J. Delors slavil úspěch z JEA a vyřešení otázky rozpočtu, mohl začít společně s francouzsko-německou dvojicí směřovat k dalšímu cíli - HMU, jež by se měla napojit na současně fungující Evropský měnový systém (EMS).¹⁸⁰ Pokud tedy M. Thatcherová opravdu nerozpoznala směřování

¹⁷⁸ „*If we do not reach a solution in Geneva in the Uruguay round, it will mean retaliation against us, and people's worst fears—that the Economic Community is nothing but a fortress Europe and a protectionist club—will be realised. If we did not get a result on the agriculture round, it would not be our fault but the fault of France and Germany.*“

House of Commons (Rome European Council), 30.10.1990.

Více k tomuto tématu např.: Press Conference after Hague European Council. Hague, Netherlands, 27.5.1986. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margareththatcher.org/document/106431> (12.4.2013).

¹⁷⁹ House of Commons (Rome European Council), 30.10.1990.

¹⁸⁰ Úplné počátky hospodářské a měnové spolupráce lze hledat např. v Marjolinově akčním plánu (1962), Barreho zprávě (1969), Schillerově plánu (1970), Wernerově plánu (1970) nebo Marjolinově zprávě (1975).

Wernerův plán obsahoval koncepci HMU, která se měla uskutečnit ve třech stupních. Do roku 1980 by mělo dojít k nahrazení měn společnou měnou. Představil tzv. *hada v tunelu*. Jednalo se o stabilizační systém, kdy na sebe navázané měny fluktují v rozpětí amerického dolaru. K první fázi mělo dojít v lednu 1971. Od roku 1972-1979 měny jednotlivých států do tzv. hada vstupovaly a vystupovaly, Velká Británie vstoupila v roce 1972, ve stejném roce však musela vystoupit. V roce 1978 došlo k vytvoření tzv. Evropského měnového systému, jehož nástroj byla Evropská měnová jednotka (ECU) a Evropský směnný mechanismus (ERM), který byl postaven na pevně stanovených, ale zároveň přizpůsobivých kurzech. EMS fungoval přibližně do roku 1989, kdy byl nahrazen konceptem HMU. (FIALA, Petr – PITROVÁ, Markéta: *Evropská unie*. Brno 2009. S. 553-562. Srov. JONES, Robert: *The politics and economics of the European Union*. United Kingdom, 1996. s. 183-189).

evropské integrace před a při vyjednávání JEA, po otevření otázky HMU nemohla již mít pochybnosti.

Podkladem pro možný rozvoj EMS se stala dvě memoranda z roku 1988 pocházející z francouzského a německého kabinetu. Obě konstatovala nespokojenost s tehdejší vývojem EMS a navrhovala prohloubení v monetární oblasti, a to i se zahrnutím vytvořit společnou měnu a centrální banku.¹⁸¹ Byla to právě německá otevřenost k tomuto tématu, co povzbudila J. Delorse, aby se chopil další iniciativy. Na Hannoveruském summitu v červnu 1988 byl vytvořen tzv. *Delorsův výbor*, jehož výstupem se stala tzv. *Delorsova zpráva* z dubna 1989, obsahující třístupňový plán na vytvoření HMU a navazující na EMS. Zpráva také předpokládala, že země doposud neparticipující v EMS, do něj vstoupí, což se týkalo Velké Británie.¹⁸²

V roce 1979 se M. Thatcherová odmítla zapojit do ERM s odůvodněním, že *ještě není vhodný čas*. Je pravděpodobné, že M. Thatcherová doufala, že takový nikdy nepřijde. Namísto toho souhlasila s výměnou části rezerv v Bank of England za ECU.¹⁸³ Od roku 1980 byla tlačena především německým kancléřem H. Schmidtem k přistoupení Velké Británie se do ERM, ale i přesto, že například potřebovala německou podporu při vyjednávání britskému rabatu, těmto nátlakům odolala.

Po roce 1986 se v Konzervativní straně výrazněji prohlubují neshody především ohledně této otázky. Britský ministr zahraničí G. Howe se postupně začal odvracet od *thatcherovské* nekompromisnosti vůči měnové politice, stejně tak ministr financí N. Lawson se, pro M. Thatcherovou z nepochopitelných důvodů, začal po roce 1986 přiklánět ke vstupu libry do ERM. Avšak ani jejich nátlak M. Thatcherovou nepřesvědčil k souhlasu s jakýmkoliv omezením suverenity v oblasti měnové politiky. M. Thatcherová

¹⁸¹Společná francouzsko-německá nota byla podpořena také přátelstvím mezi ministry zahraničí těchto států – Ronaldem Dumasem a Hans-Dietrichem Genscherem, kteří si pravidelně volali a konzultovali ekonomické kroky směřující k HMU. (DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 237).

¹⁸²DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*, s. 234-238.

V prvním stupni by se jednalo o koordinaci ekonomických faktorů jednotlivých zemí, ve druhé fázi by docházelo k zužování flukuačního pásma měn členských států a došlo by k vytvoření Evropského systému centrálních bank a ve třetí fázi by pak došlo k zafixování poměru měn a jejich následné nahrazení společnou měnou. (VEBER, V.: c.d., s. 331).

¹⁸³THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 51.

považovala vstup do ERM za jasný signál k budoucímu zapojení do samotné HMU, což vnímala jako neospravedlivitelný krok proti suverenitě státu.

Přestože byl členem thatcherovského kabinetu, v roce 1987 N. Lawson sám odstartoval vlastní vnitroekonomickou politiku Velké Británie, která měla stabilizovat měnové kurzy. Velká Británie začala v tomto roce stínovat německou marku v poměru 3:1.¹⁸⁴ M. Thatcherová ve svých pamětech uvádí, že ji na tuto skutečnost upozornil náhodný dotazující se při interview pro *Financial Times* téměř po půl roce stínování. Neshody, které tak vypukly uvnitř Konzervativní strany, vedly k podkopání pozice ministerské předsedkyně nejen ve vnitrostranickém kontextu, ale především u veřejnosti. M. Thatcherová rovněž podotýká, že byla před Madridským summitem vystavena výhrůzkám těchto dvou ministrů. Ti vyžadovali stanovení přesného data vstupu libry do ERM. Údajně by tak podle nich zastavila celý Delorsův proces a nedošlo by ke druhému stádiu třístupňové cesty k HMU.¹⁸⁵ Ani po tomto nátlaku M. Thatcherová neustoupila a přesné datum určeno nebylo, došlo pouze k upřesnění okolností, za kterých Velká Británie bude připravená vstoupit do ERM v tzv. *madridských podmínkách*.¹⁸⁶

V rezistenci vůči HMU se britská premiérka opírala především o prezidenta německé centrální banky Karl-Otta Pöhla, jež rovněž nebyl příznivcem zapojování Německa do měnových záležitostí. Změnou poměrů v mezinárodním uspořádání po roce 1989 se však německá veřejnost stále více přikláníla k HMU a když se K.O.Pöhl podvolil tomuto tlaku, M. Thatcherová ztratila svého posledního spojence v této otázce.¹⁸⁷

Po pádu Berlínské zdi se francouzsko-německé spojení ještě více zoceluje, H. Kohl se zavázal k hlubší evropské integraci a na Štrasburské ER v prosinci 1989 se ke stejným cílům přidává také F. Mitterrand. Státy se shodují na uspořádání další ICG po německých celostátních volbách v roce 1990, a to jak z praktického, tj. prohloubení integrace, ale také ze symbolického důvodu, tj. poprvé jako sjednocené Německo. Na Dublinském

¹⁸⁴ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 486.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 478-487.

¹⁸⁶ Až bude uspokojivě realizováno první stádium Delorsovy zprávy a především až dojde ke snížení inflace ve Velké Británii. (Tamtéž, s. 487-491).

¹⁸⁷ Především kvůli otevření otázky sjednocení Německa, příklon k hlubším závazkům vůči Evropě měl znamenat určení směru politiky, kterou se bude nadále ubírat.

summitu v červnu roku 1990 byl odhlasován začátek ICG ohledně HMU a politické unie v Římě v prosinci 1990.¹⁸⁸

Po dlouhých neshodách s N. Lawsonem na svou pozici ministra financí rezignoval a na jeho místo byl dosazen J. Major. Stejně tak se později musel rozloučit s G. Howem.

J. Major se svou smířlivější politikou vůči ES snažil zabránit dalšímu rozkladu strany a preferoval zapojení libry do ERM v nejbližším možném termínu. M. Thatcherová se nakonec podvolila a Velká Británie požádala o vstup do ERM měsíc před její rezignací v říjnu 1990.¹⁸⁹ Na konferenci v roce 1990 toto rozhodnutí označila za správný tah pro Velkou Británii ve vhodný čas.¹⁹⁰ Nicméně HMU odporovat nikdy nepřestala: „*I believe that both Parliament and sterling have served this country and the rest of the world very well. We are more stable and influential with sterling, and it is an expression of our sovereignty. This Government believe in the pound sterling.*“¹⁹¹

Je zřejmé, že role vnitrostranických potíží měla na tomto rozhodnutí nemalou úlohu, M. Thatcherová po roce 1988 již naplno projevovala svůj nesouhlas s evropským směřováním, čímž působila destabilizačně na poměry v Konzervativní straně. Jelikož se její vnitrostranická politika neřídila heslem *One of Us*, po znatelných přesunech na ministerských postech v konzervativním kabinetě ztratila své nejbližší spolupracovníky a přenechala vedení spíše J. Majorovi, který svým smířlivějším přístupem uměl stranu sjednotit natolik, aby vyhrála další volby. Jistým zadostiučiněním pak mohlo být, že Velká Británie vystoupila z ERM v září 1992.

¹⁸⁸ DINAN, D.: c.d., s.241.

¹⁸⁹ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 472-480. Srov. Press Conference announcing decision to join ERM. London, United Kingdom, 5.10.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108212> (14.4.2013).

¹⁹⁰ Press Conference announcing decision to join ERM, 5.10.1990.

¹⁹¹ House of Commons Statement (Rome European Council). London, United Kingdom, 30.10.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108234> (20.4.2013).

3.2.3 Zahraničně-bezpečnostní dimenze

3.2.3.1 Nový kontext a bezpečnostní situace

Rokem 1989 začaly v Evropě probíhat převratné změny. Přibližně po roce 1985 vztahy mezi západním a východním blokem začínají ztrácet nepřátelské napětí. Po nástupu proreformního Michaila Sergejeviče Gorbačova se M. Thatcherová chopila iniciativy ve zprostředkovávání rozhovorů mezi těmito dvěma bloky. Byla přesvědčená, že vytvořením širších hospodářských vztahů se sníží závislost komunistických zemí na Radě vzájemné hospodářské pomoci (RVHP).¹⁹² Došlo tak například po roce 1988 k navázání diplomatických vztahů s Bulharskem, Maďarskem, Polskem a Československem. Svou iniciativou si nakonec získala přátelství M. Gorbačova a zajistila tak první rozhovory mezi americkou a sovětskou administrativou. Stála pak také například u zrodu smlouvy START (*Strategic Arms reduction Treaty*).¹⁹³

Po roce 1989 upozorňovala na křehkost reformního hnutí, vyzývala proto k postupným ekonomickým a politickým krokům při řešení problémů souvisejících s etablováním demokratických režimů, což se projevilo především v rezervovaném přístupu k německému sjednocení. Kromě strachu z vytvoření nového evropského hegemonu se obávala, že porušení jakýchkoliv hranic povede k řetězové reakci u ostatních států, čímž by se Evropa mohla opět dostat do nebezpečné nestability, jako tomu bylo po první světové válce. Z tohoto důvodu bojovala proti stahování amerických raket a celkovému opuštění USA z Evropy po roce 1989. V americké přítomnosti viděla na evropském kontinentu jedinou možnou záruku stability demokratického prostředí.¹⁹⁴ Zapojení se do společné obranné politiky s USA, například rozmístěním raket *Cruise* a *Pershing*, na jednu stranu považovala za pomoc při odzbrojování SSSR, ale na druhou tak došlo k částečnému odpoutání Evropy

¹⁹² „When we got the request for help, we suggested that we should not consider general loans which would not help a country that was already in difficulties, but should see if we could give specific help in certain spheres—for example food processing, transport and oil exploration.“ (Tamtéž).

¹⁹³ LAFFAN, Brigid: *Integration and co-operation in Europe*. London 1992. s. 159.

¹⁹⁴ Viz. kapitola 3.2.3.

od NATO. Po roce 1989 G. Bush přistoupil na posílení politických konzultací na úkor vojenského plánování.¹⁹⁵

Ohledně ztráty přímých kontaktů s USA, své obavy vyjádřila v roce 1989 takto: „*I don't know what the future will hold. I do know that we need a strong NATO and we'll continue to need a strong NATO in order to ensure that our freedoms and justice are defended, that people must not think of disbanding that in any way, that had we had a NATO in 1930, that I do not believe there would ever have been a Second World War.*“¹⁹⁶

3.2.3.2 Rozšiřování

Jak bylo mnohokrát poznamenáno, thatcherovská koncepce vidí ES směřující do světových měřítek, nikoliv do uzavřeného konglomerátu. Po roce 1989 proto britská premiérka kladla velký důraz na otevírání hranic za účelem rozšiřování demokratického prostoru. Tato otázka také patřila mezi nejčastější témata v thatcherovských projevech. Pomoc nově osvobozeným zemím v rozvoji ekonomické svobody označila v podstatě za morální povinnost západních demokratických států,¹⁹⁷ které by i přes to, že v těchto státech již byla etablovaná demokracie, měly za rozvoj demokracie stále bojovat.

Již v 90. letech proběhla dvě rozšíření ES, v lednu 1981 bylo oficiálně přijato Řecko¹⁹⁸ a o pět let později Španělsko s Portugalskem. M. Thatcherová

¹⁹⁵ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 553-554.

Vztah s USA hrál vždy v britské politice vždy významnou roli, po roce 1983 byl ještě více podpořen přátelstvím s americkým prezidentem R. Reaganem. M. Thatcherová se připojila k jeho vojenské odzbrojovací taktice vůči SSSR, což se projevovalo např. v podpoře programu SDI. Naopak R. Reagan pak podporoval britský jaderný arzenál, např. programem Trident. Na druhou stranu veškeré akce R. Reagana neschvalovala, příkladem tohoto přístupu může být invaze do Grenady.

M. Thatcherová si byla dobře vědoma, že její největšího bitevního úspěchu - falklandské války, by nikdy nedosáhla bez pomoci USA, tato válka ji ukázala, jak je důležitá kooperace, proto byla ochotna koordinovat společnou zahraniční politiku, např. v návrhu na summitu ve Fontainebleau. (THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 374).

¹⁹⁶BBC1 *Panorama. What Future for Thatcherism?* London, United Kingdom, 27.11.1989. Dostupné z: <http://www.margarethatcher.org/document/107544> (10.4.2013).

¹⁹⁷ M. Thatcherová považovala například návrh J. Delorse na vydání prohlášení garantující hranice SSSR za nepřijatelný, velice ji pobouřilo, že by ES převzalo rozhodnutí za ostatní státy ohledně jejich hranic, takové uvažování pro ni bylo neospravedlnitelné. (Tamtéž).

¹⁹⁸ Řecko požádalo o vstup do ES již v roce 1959 za konzervativní vlády Konstantina Karamalise. Ovšem vlivem vnitropolitických problémů, od roku 1967-1974 v Řecku fungoval tzv. *plukovnícký režim*, byla přístupová vyjednávání zastavena do roku 1974, kdy bylo opět za K. Karamalise, jež stál v čele strany s heslem *Patříme k Evropě*, jednání obnovena. Při vyjednávání Komise stanovila zvláštní přípravné období bez stanovení přesného data vstupu.

ostře protestovala proti snahám řeckého ministerského předsedy Andreade Papandreaua, který spojoval svůj souhlas s rozšířením se zvýšením řeckých příjmů z rozpočtu.

Otázka připojení Španělska a Portugalska byla pro M. Thatcherovou důležitá především ze tří důvodů: 1. rozšíření o další země se stalo důvodem pro vytvoření lepší finanční disciplíny ES, 2. vidina možnosti rozšiřování na úkor prohlubování a 3. upevnění demokratického prostoru. Kladení sobeckých řeckých cílů před možnost pomoci rozšířit demokracii, a to i přesto, se Řecko nacházelo v podobné politické situaci před rokem 1974, nebyla ochotna přijmout.¹⁹⁹ Rozšiřování ES vedlo také k potřebné finanční disciplíně ES.

Kromě podpory rozšiřování ES dbala M. Thatcherová na udržování dobrých vztahů s ostatními částmi světa, např. podporovala vznik tzv. *Lomé Convention* v lednu 1990, díky níž dochází ke kooperaci se státy ACP (Africa, Caribbean and Pacific). Stejně tak došlo ihned po iberském rozšíření k uzavření smluv s východními a středozevními státy, mezi něž v roce 1987 patřilo Tunisko, Egypt, Izrael, Libanon a v roce 1988 Maroko. Naopak byla Velká Británie jediná ze států ES, kdo neváhal nasadit své vojenské síly při konfliktu mezi Irákem a Kuvajtem v letech 1990-1991.²⁰⁰

3.2.3.3 Otázka Německa

Z evropského pohledu se reunifikace Německa stala výsledkem snažení zejména německého kancléře H. Kohla a předsedy EK J. Delorse. J. Delors se aktivně angažoval ve vyjednáváních, za spojením německých států pravděpodobně očekával možnou hlubší německou integrovanost.²⁰¹ Na konci listopadu 1989 H. Kohl připravil desetibodový program německého sjednocení

Rezervované jednání ES bylo založeno na čtyřech důvodech: 1. problémové řecko-turecké vztahy (Kypr), 2. ekonomická zaostalost a vysoký podíl zemědělské populace, 3. silné socialistické hnutí, které odporovalo Řeckému vstupu do ES, 4. interní problém ES ohledně nutné reformy institucí. (VEBER, V.: c.d., s. 309-313).

¹⁹⁹THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 372. Srov. House of Commons Statement (Athens European Council). London, United Kingdom, 7.12.1983. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105490> (10.4.2013) nebo House of Commons (Brussels European Council). London, United Kingdom, 1.6.1982. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/104987> (13.4.2013).

Ve Španělsku probíhala od smrti generála Franca roku 1975 demokratická konsolidace, stejně jako v Portugalsku po tzv. *Karafiátové revoluci* v roce 1974.

²⁰⁰ Více např. LAFFAN, Brigid: c.d., s. 146-178.

²⁰¹ VEBER, V.: c.d., s. 340.

a již v únoru 1990 došlo ke konečným dohodám.²⁰² V ES se o postupu reunifikace jednalo ve Štrasburku 1989, kde tento akt podpořily také ostatní státy ES s výjimkou Velké Británie a Francie, a následně byla tato otázka dokončena na Dublinském summitu v dubnu 1990.

Francouzský prezident stejně jako M. Thatcherová zastával rezervovanější stanovisko ohledně sjednocovacího procesu. Když si však měl nakonec vybrat mezi rychlejším postupem k federaci, nebo distancováním se od dalšího sjednocování, dal přednost federativní Evropě. Ve svých pamětech britská ministerská předsedkyně uvádí, že svými starostmi o vzniku příliš silného Německa dopomohla Francii k rozhodnutí připojit jej do ještě větší integrace. Sama tuto skutečnost označuje za svůj největší zahraniční neúspěch.²⁰³

Rozhodující stanovisko o budoucím evropském uspořádání patřilo také USA. Jejich odpovědí byla M. Thatcherová nakonec překvapena, G. Busch reunifikaci schválil s podmínkou nutné německé participace v hlubší integrované Evropě a členstvím v severoatlantických strukturách, čímž k politování M. Thatcherové daly USA stejně jako Francie najevo, jaké Evropě jsou více nakloněni.²⁰⁴ Tento americký obrat přicházející s novou administrativou, se stal zásadním faktorem v pojetí evropské bezpečnostní koncepce M. Thatcherové.

Sjednocením Německa se posílila touha evropských federalistů po hlubší integraci. Z pohledu francouzsko-německého tandemu si Francie Německo prohloubením integrace udržela pod dohledem a německá strana tímto svým zapojením prokázala *komunitární* povahu.

M. Thatcherová se opravdu zřejmě obávala o bezpečnost Evropy, koneckonců rok 1989 přinesl nespočet změn, které u konzervativně naladěného politika musely nutně vyvolávat nejistotu. Na druhou stranu se M. Thatcherová svým neustálým poukazováním na nebezpečí vzniku sjednoceného Německa pouze mohla snažit o udržení amerického spojení, které v její politice a v určitou chvíli také v osobním životě, hrálo jednu z nejdůležitějších rolí.

²⁰² 1.7.1990 vstoupila v platnost měnová unie, 16.7.1990 bylo potvrzeno M. Gorbačovem sjednocení, 19.8.1990 začala platit západoněmecká ústava ve východní části. (Tamtéž, s. 337).

²⁰³ Tamtéž, s. 556.

²⁰⁴ THATCHEROVÁ, M.: *Roky na Downing Street*, s. 543.

Sama M. Thatcherová nikdy nepovažovala svou zahraniční politiku jako otázku výběru mezi Evropou nebo USA: „*No, we are not choosing between Europe and the sea. We are choosing between the British Parliament and putting powers to some group of people that is non-accountable and I believe that more and more our view will prevail as people look at it.*“²⁰⁵ Po rezignaci spojila ve svém kladném vztahu k USA otázku bezpečnosti s ekonomickým ideologickým zaměřením a nastoupila cestu příznivců tzv. *Washingtonského konsensu*.²⁰⁶

²⁰⁵ THATCHER, M.: *What Future for Thatcherism?*, 27.11.1989.

²⁰⁶ GAMBLE, A. : c.d., s. 229.

Autorem *Washingtonského konsensu* je americký ekonom John Williamson. Označuje tak soubor neoliberálních ekonomických strategií. Původně se jednalo o desetibodový návod na řešení chudoby v Latinské Americe. Postupně se začal používat v obecnější ekonomické rovině orientované na neoliberalismus. (DRULÁK, Petr – KRATOCHVÍL, Petr: *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha 2009. s. 326-327).

Závěr

Tato práce se zabývala evropskou politikou M. Thatcherové. Hlavním podnětem k jejímu napsání se stala především diskuze vycházející z článku M. Gilberta, ve kterém autor kritizuje historiografické pojetí klasických integračních teorií a navrhuje, aby se na evropskou integraci nepohlíželo pouze z černobílé perspektivy, ale aby byl zohledněn také např. faktor osoby, která se v realitě evropského vyjednávání vyskytovala. Autorka práce se proto rozhodla použít právě případ velkého evropského klišé - *fenomén M. Thatcherová* a zhodnotit, zda její politika tedy opravdu byla tak černobílá, jak bývá interpretována.

Primárním cílem práce bylo zjistit, zda měla M. Thatcherová názorově ucelený evropský koncept, který následně ve své politice uplatňovala, a zhodnotit, jak tento svůj koncept aplikovala v evropské aréně a případně identifikovat hlavní determinanty, jež odklon od její vize zapříčiňovaly. Určité logické uspořádání evropských myšlenek MT do *thatcherovského konceptu evropské integrace* bylo pak cílem sekundárním.

První kapitola této práce představila britská specifika ve vztahu k evropské integraci v rámci tří dimenzí - politické, hospodářské a zahraniční. Odlišný politický vývoj britských ostrovů byl způsoben kombinací několika faktorů, mezi ně patří především poválečný široký politický konsenzus dvou hlavních politických stran, jejich příklon k uplatňování konceptu welfare státu, dlouhodobá neschopnost vytvářet vyrovnaný rozpočet a podstatnou úlohu sehrála také síla britských odborů. V kombinaci s dalšími faktory tyto problémy vyústily v tzv. *zimu nepokojů* na přelomu let 1978-1979. V hospodářské dimenzi se pak kapitola kromě dopadů ekonomické politiky státu soustředila především na problém britského zemědělského sektoru, který hrál významnou roli v pozdějších angloevropských vztazích, a stal se příčinou rozpočtových sporů za vlády M. Thatcherové na počátku 90. let. V poslední, zahraniční dimenzi, kapitola stručně představila problémovou cestu vstupu Velké Británie do ES. Porovnála také přístupy jednotlivých stran k evropské integraci, na tomto základě bylo konstatováno, že Labouristická strana po celé období vykazovala výrazně protievropštější rétoriku, než tomu bylo u

Konzervativní strany. Tento proevropský příklon konzervativců následně napomohl přijetí Velké Británie do evropských struktur v roce 1973 za vlády E. Heatha.

Druhá kapitola podrobně představila thatcherovský evropský koncept, rovněž ve třech dimenzích, tj. politické, ekonomické a zahraničně-bezpečnostní. Tento model byl následně zasazen do ideologické klasifikace samotného thatcherismu, kde byla prokázána jeho koherentnost s thatcheristickým ideologickým zázemím a také jeho poměrně komplexní zaměření ve všech třech výstupech, tj. dimenzích. Na základě podrobného popisu konceptu se autorka práce tedy domnívá, že M. Thatcherová měla relativně ucelenou názorovou koncepci evropské integrace. Shrňeme-li pak každou z těchto dimenzí, získáme podstatu tohoto konceptu v třech zásadách – spolupráce mezi suverénními státy, ekonomická liberalizace a světu otevřený systém pod ochranou NATO, tyto prvky se následně promítly také ve třetí kapitole, kde byl thatcherovský koncept promítnut do reality evropského vyjednávání.

Autorka se zde pokusila vysvětlit některé zásadní aspekty thatcherovské politiky v evropské aréně, přičemž kladla důraz především na pohled samotné M. Thatcherové na tuto problematiku. Kapitola udržovala dimenzionální rozdělení, tj. politické, ekonomické a zahraničně-bezpečnostní, které bylo používáno v předcházející kapitole, a postupně odpovídala na výzkumné otázky, jež si autorka stanovila v úvodu.

V politické dimenzi se práce soustředila především na zodpovězení první výzkumné otázky – co vedlo M. Thatcherovou k akceptování rozšíření QMV a tím k přesunu moci na nadnárodní úroveň? Podstatou thatcherovského evropského konceptu je ekonomická svoboda, M. Thatcherová tedy považovala rozšíření QMV na procesy vedoucí k liberalizaci evropského trhu za nutnou oběť této ekonomické svobody. Když však souhlasila s přesunem moci na nadnárodní úroveň, zřejmě očekávala, že bude QMV využíváno pouze na odstranění obchodních bariér a jakmile bude tohoto cíle dosaženo, QMV nebude více uplatňována. Autorka práce se tedy domnívá, že z pozice M. Thatcherové došlo k výraznému nepochopení situace, ve které se sama nacházela. M. Thatcherová zřejmě ignorovala veškeré rýsující se federalistické

tendence evropské integrace, když ještě po Milánském summitu v roce 1985 označila snahy svých evropských partnerů o hlubší integraci za pouhý evropský žargon označující mezivládní spolupráci. Následné zjištění v roce 1988 o používání QMV i na neekonomické oblasti se s největší pravděpodobností stalo jedním z hlavních podnětů thatcherovské protievropské rétoriky.

V ekonomické dimenzi se práce zaměřovala především na tři hlavní ekonomické okruhy: 1. britský příspěvek do rozpočtu ES, 2. ekonomická svoboda a 3. hospodářská a měnová unie.

Britská rozpočtová otázka vytvářela evropská jednání po prvních pět let úřadu M. Thatcherové. Právě tento případ lze zřejmě považovat za příklad černobílého vykreslení jednání M. Thatcherové. Na základě rozboru tohoto případu a přihlédnutí také ke stanovisku M. Thatcherové lze konstatovat, že by při posuzování evropských vyjednávání mělo být zohledněno více faktorů, v tomto případě především vnitropolitických problémů a také neochoty evropských partnerů vyřešit tuto otázku. Jejich součinnost pak zřejmě vedla k ostré argumentaci a údajnému bušení kabelek do stolu. Tuto rétoriku také pravděpodobně nelze považovat za signál M. Thatcherové k budoucímu charakteru jejího přístupu k ES, ona sama výsledek summitu ve Fontainebleau zřejmě považovala za začátek budoucí pozitivní spolupráce, která však bude vycházet ze spravedlivého základu.

Thatcherovský evropský model se v evropské aréně projevil převážně v ekonomické dimenzi politiky, kde vyústil v JEA. Období po podpisu JEA se stalo nejkliďnějším v thatcherovském období. Avšak do představ britské ministerské předsedkyně stále nezapadala protekcionistická SZP. Odmítání evropských partnerů otevřít otázku SZP po roce 1986 při jednáních GATT se stalo zásadním faktorem v jejím vnímání evropského integračního posunu. Je pravděpodobné, že až od tohoto okamžiku si M. Thatcherová začala uvědomovat odlišné směřování evropské integrace ve vztahu k thatcherovskému modelu. Tedy odpověď na druhou výzkumnou otázku, kterou si autorka práce stanovila – Jaké jsou konkrétní hlavní příčiny útočné protievropské rétoriky M. Thatcherové? Mezi konkrétní příčiny bychom tak mohli zařadit zjištění o *neoprávněném* využívání QMV na neekonomické

oblasti a nedostatečné otevření evropského trhu ve světovém kontextu, zejména tedy v oblasti zemědělské produkce (SZP).

Konec premiérského období M. Thatcherové se nesl v duchu výrazných změn v hlavních pozicích Konzervativní strany, což v kontextu vnitrostranického charakteru, v němž ze strany britské premiérky nedocházelo k jeho vnímání ve smyslu *One of Us*, znamenalo výrazné oslabení pozice britské ministerské předsedkyně. V roce 1990 dochází k dalšímu odklonu od thatcherovského modelu evropské integrace, a to vstupem Velké Británie do ERM. Na základě vysvětlení M. Thatcherové uvedeného v této části kapitoly lze za hlavní determinant tohoto odklonu pravděpodobně považovat vnitropolitickou a především vnitrostranickou opozici, zejména pak odklon od thatcherovské politiky ministra financí N. Lawsona. Poté dochází k předání stranického vedení M. Thatcherové do rukou J. Majora, jež se svým smířlivějším přístupem především k otázce ERM, ale i k ES jako takovému, stabilizuje poměry ve straně.

V zahraničně-bezpečnostní dimenzi se pak autorka práce zabývala především thatcherovskou politikou vůči SSSR, evropským rozšířením a rolí USA v Evropě. Zvláštní podkapitolu tvořilo také sjednocení německých států po roce 1989. Lze konstatovat, že v ohledu zahraničně-bezpečnostní dimenze M. Thatcherová jednala v souznění se svou koncepcí otevřenosti vůči světu. Svou iniciativou sehrála významnou roli v demokratizaci východní Evropy, stala se zprostředkovatelkou prvních rozhovorů mezi americkou a sovětskou administrativou a nezanevřela ani na zprostředkovávání především obchodních kontaktů v jiných částech světa. Britská premiérka po celé své funkční období inklinovala k USA, a to jak z bezpečnostních, tak po dlouho dobu z osobních důvodů. Zásadní zlom v tomto vztahu pak znamenala změna americké administrativy po volbách roku 1988, kdy M. Thatcherová ztrácí nejbližšího spojence v zahraniční politice R. Reagana, jehož nahrazuje G. Bush. Od roku 1989 se USA začínají stahovat z evropského kontinentu a G. Bush upřednostňuje hlubší evropskou integraci před thatcherovskou vizí Evropy.

Vztah M. Thatcherové k evropské integraci prošel výrazným dynamickým vývojem. Od podpory ES v referendu v roce 1975 až k jeho úplnému zamítnutí po roce 1990. Když M. Thatcherová nastupovala na post

ministrské předsedkyně v roce 1979, měla své ideály o společné spolupráci v ES a především jeho roli ve světě. Její evropský koncept byl však odlišný od vzrůstajícího požadavku evropských států po hlubší integraci. Ona sama toto zřejmě po dlouhou dobu zcela nevnímala, což bylo pravděpodobně příčinou tak protievropské rétoriky ve chvíli, kdy si začala uvědomovat, do jaké míry je její vize odlišná od vize evropských států. Avšak už z charakteru thatcherovského konceptu a role M. Thatcherové ve světovém demokratizačním procesu ji zřejmě nelze připisovat označení neevropany nebo xenofobní nacionalistky. A zda ji označovat za euroskeptičku, minimálně do roku 1985, je také na pováženou.

Alternativní příběh evropské politiky M. Thatcherové prokázal, že by při posuzování její evropské role zřejmě mělo být přihlíženo také na ostatní faktory ovlivňující její chování nebo přístup k evropskému vyjednávání. Hodnocením jejího vztahu k evropské integraci a samotné osoby M. Thatcherové v evropském kontextu pouze černobílou perspektivou přichází historiografie o nepochybně zajímavý příběh jedné z nejvýznamnějších osobností 20. století, který ani nutně neznamenal neevropský postoj, stejně jako nebyl pouze odrazem národních ambicí. Historiografická diskuze by se tedy měla pokusit zohledňovat postavu a okolnosti jednání jednotlivých aktérů v evropském vyjednávání a nelpět na pouhém rozlišování *dobrych a špatných* Evropanů, nebo je případně považovat za sochy bez idejí, víry, motivace a odhodlání.

Prameny

CHURCHILL, Winston: *Sinews of Peace*. Fulton, USA, 5.3.1946. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.historyguide.org/europe/churchill.html> (26.2.2013).

Elysejská smlouva sblíží Francii a Německo už 50 let. ČT24, česká televize, 22.1.2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/211904-elysejska-smlouva-sblizuje-francii-a-nemecko-uz-50-let/> (22.4.2013).

House of Commons PQs. London, United Kingdom, 19.6.1983. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105418> (14.4.2013).

House of Commons Statement (Milan European Council). London, United Kingdom, 2.6.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106086> (14.4.2013).

House of Commons Statement (Rome European Council), London, United Kingdom 30.10.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108234> (14.4.2013).

House of Commons Statement (Athens European Council). London, United Kingdom, 7.12.1983. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105490> (10.4.2013).

House of Commons (Brussels European Council), London, United Kingdom, 1.6.1982. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/104987> (13.4.2013).

House of Commons PQs. London, United Kingdom, 19.6.1983. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105418> (14.4.2013).

House of Commons Statement (Rome European Council). London, United Kingdom, 30.10.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108234> (20.4.2013).

House of Commons Statement (Luxembourg European Council). London, United Kingdom, 5.12.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106192> (12.4.2013).

Interview for Financial Times. London, United Kingdom, 20.11.1987. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106969> (3.4.2013).

Interview for ITN (Brussels European Council) TV. Brussels, Belgium, 20.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105641> (8.4.2013).

Interview for Financial Times. London, United Kingdom, 20.11.1987. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106969> (3.4.2013).

Press Conference after Milan European Council. 29.6.1985. M. Thatcher Foundation. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106082> (22.4.2013).

Press Conference after Luxembourg Council. Luxembourg, 4.12.1985. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106187> (3.4.2013).

Press Conference announcing decision to join ERM. London, United Kingdom, 5.10.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108212> (14.4.2013).

Press Conference (Hague European Council). Hague, Netherlands, 27.5.1986. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106431> (12.4.2013).

POWELL, Charles: *MT's policy on Europe, East & West*. London, United Kingdom, 12.9.2007. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/111049> (14.4.2013).

Radio Interview for IRN (Fontanebleau European Council). Fontainebleau, France, 26.6.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105714> (5.4.2013).

Labour Party manifesto: Britain Will Win With Labour. Říjen 1974. Dostupné z: <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1974/Oct/1974-oct-labour-manifesto.shtmltext> (12.2.2013).

THATCHER, Margaret: *The Path to Power*. London, 1995.

THATCHEROVÁ, Margaret: *Roky na Downing Street*. Praha 1996.

THATCHEROVÁ, Margaret: *Umění vládnout*. Praha 2002.

THATCHER, Margaret: *Speech to Conservative Group for Europe*. London, United Kingdom, 16.4.1975. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/102675> (20.2.2013).

THATCHEROVÁ, Margaret: *Market entry is "urgent"*. Speech in Finchley, United Kingdom, 7.8.1971. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/102136> (25.2.2013).

THATCHER, Margaret: *Winston Churchill Memorial Lecture („Europe-the Obligations of Liberty“)*. Luxembourg, 18.10.1979. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/104149> (5.4.2013).

THATCHER, Margaret: *Speech to Conservatoive MEPs*. Kesington, United Kingdom, 8.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105635> (15.4.2013).

THATCHER, Margaret: *Speech at Franco-British Council Dinner*. Avignon, France, 30.11.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105804> (15.4.2013).

THATCHER, Margaret: *What Future for Thatcherism?* TV Interview for BBC1 *Panorama*. London, United Kingdom, 27.11.1989. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/107544> (10.4.2013).

THATCHER, Margaret: *The principles of Thatcherism*. Seoul, South Korea 3.9.1992. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108302> (28.3.2013).

THATCHER, Margaret: *Europe: Quo Vadis?*. Speech to Europ-Assistance 25th Anniversary Dinner. Milan, Italy, 24.5.1993. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108313> (23.3.2013).

THATCHER, Margaret: *The Real Questions Facing Europe in the 1990*. Speech to Bank Julius Bear, Zurich, Switzerland, 17.10.1991. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108287> (28.3.2013).

THATCHER, Margaret: *Speech on Europe ("Europe as I see it")*. Rome, Italy, 24.5.1977. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/103403> (22.3.2013).

THATCHER, Margaret: *Shaping a New Global Community*. Speech to the Aspen Institute, Aspen, Colorado, USA, 5.8.1990. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/108174> (25.3.2013).

THATCHER, Margaret: *Speech to the College of Europe Bruges (The Bruges Speech)*. M. Thatcher Foundation. Belgium, 20.9.1988. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/107332> (22.3.2013).

THATCHER, Margaret: *EEC Membership*. London, United Kingdom, 11.3.1975. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/102649> (20.2.2013).

THATCHER, Margaret: *Speech to European Parliament*. Strasbourg, France, 9.12.1986. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/106534> (28.3.2013).

TV Interview for ITN (European Referendum). London, United Kingdom, 3.5.1975. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/102700> (22.2.2013).

TV Interview for IRN (Brussels European Council). Brussels, Belgium. 20.3.1984. M. Thatcher Foundation. Dostupné z: <http://www.margaretthatcher.org/document/105640> (3.4.2013).

UK election results through time 1945-2005, BBC News, Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/election_2010/8654338.stm (15.4.2013).

UK embraces Europe in referendum. BBC News. 6.6.1975. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/june/6/newsid_2499000/2499297.stm (5.3.2013).

1986: Heseltine quits over Westland. BBC, On this day, 9.11986. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/9/newsid_2516000/2516187.stm (20.4.2013).

Literatura

BOOKER, Christofer – NORTH, Richard: *Skryté dějiny evropské integrace od roku 1918 do současnosti*. Brno 2006.

BUTLER, Fiona: *The ES's Common Agricultural Policy*. In: LODGE, Juliet: *The European Community and the Challenge of the Future*.

BUZEK, Jerzy – BARROSO, José Emanuel: *Britain and Europe in 10 speeches*. London 2010. s. 6. Dostupné z: http://www.europarl.org.uk/ressource/static/files/publications_ressources/ep_speeches_dps_final.pdf (3.3.2013).

CROWSON, Nicolas: *The Conservative Party and European Integration since 1945 At the Heart of Europe*. Oxon 2007.

DINAN, Desmond: *Ever closer union? An introduction to the European Community*. Colorado 1994.

DINAN, D.: *Europe Recast. A History of European Union*. London 2004.

DRULÁK, Petr – KRATOCHVÍL, Petr: *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha 2009.

EVANS, Eric: *Thatcher and Thatcherism*. London 1997.

GAMBLE, Andrew: *Europe and America*. In: JACKSON, Ben – SAUNDERS, Robert: *Making Thatcher's Britain*. Cambridge 2012.

GEORGE, Stephen: *An Awkward Partner: Britain in the European Community*. New York 1994.

GOWLAND, David a kol.: *Britain and European Integration since 1945 on the sidelines*. Oxon 2010.

JACKSON, Ben – SAUNDERS, Robert: *Making Thatcher's Britain*. Cambridge 2012.

JONES, Robert: *The politics and economics of the European Union*. United Kingdom, 1996.

JUDT, Tony: *Postwar: A History of Europe Since 1945*. London 2005.

KAVANAGH, Dennis: *British politics, continuities and change*. New York 2000.

MAY, Alex: *Britain in Europe since 1954*. London 1999.

MEISLOVÁ, Monika: *Komparace postoje britských vlád ke vstupu do EHS/ES v letech 1961-1973*. In: MAREK, Pavel: *Politologica 5*. Olomouc 2006.

MILWARD, Alan: *Politics and Economics in the History of the European Union*. Oxon 2005.

NUGENT, Neil: *The Government and Politics of the European Community*. New York 1991.

PETŘÍK, Lukáš: *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*. Brno 2008.

PHINNEMORE, David – WARLEIGH-LACK, Alex: *Reflections on European Integration 50 Years of the Treaty of Rome*. Basingstoke 2009.

TROITIÑO, David Ramiro: *Historical issues: Margaret Thatcher and the EU*.
Dostupné z: http://www.ies.ee/iesp/No6/articles/iesp_no6_pp124-150.pdf
(5.3.2013).

VEBER, Václav: *Dějiny sjednocené Evropy*. Praha 2012.

WOLFRUM, Edgar: *Zdařilá demokracie. Dějiny Spolkové republiky Německo od jejích počátků až po dnešek*. Brno 2008.

Anotace

- Příjmení a jméno autora: Gebauerová Eva
- Název katedry a fakulty: Katedra politologie a evropských studií,
Filozofická fakulta
- Název bakalářské diplomové práce: Evropská politika Margaret
Thatcherové
- Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Markéta Šůstková, Ph.D.

- Počet znaků: 153 921
- Počet příloh: 0
- Počet použitých pramenů a literatury: 69

- Klíčová slova: Margaret Thatcherová, evropská integrace, euroskepticismus

Abstrakt

Postava britské ministerské předsedkyně (1979-1990) Margaret Thatcherové se na evropské úrovni vyjednávání stala velkým klišé. Její kritikové ji označují například za xenofobní a bezdůvodně nepřátelskou vůči Evropskému společenství. Kolem její postavy a jejího evropského vyjednávání vzniklo na spoustu legend. Hlavním podnětem k napsání této práce se stala diskuze vycházející z článku M. Gilberta, v němž kritizuje pojetí klasických integračních teorií pro příliš černobílé zobrazení jednotlivých aktérů evropského vyjednávání. Autorka této práce se rozhodla na základě tohoto článku a obecné představě o fenoménu M. Thatcherové zjistit, zda byla její evropská politika opravdu tak černobílá, jak vyplývá z těchto teorií. Primárním cílem této práce je tedy zjistit, zda měla M. Thatcherová názorově ucelenou představu o konceptu evropské integrace, kterou se snažila ve své evropské politice prosadit, a zhodnotit, jak svůj evropský koncept aplikovala do evropské arény, definovat hlavní determinanty její evropské politiky v realitě evropského vyjednávání, které případně znamenaly odklon od jejího evropského konceptu. Sekundárním cílem je s použitím primárních zdrojů uspořádat evropské myšlenky M. Thatcherové v souvislostech tehdy převažujících debat.

The personality of the British Prime Minister Margaret Thatcher (1979 – 2013) has already become a big cliché on the level of European negotiations. Her critics consider her to be, for example, xenophobic or gratuitously hostile to the European Community. There are also lots of legends relating to her personality and European talks. The main spur to writing this thesis is the discussion referring to the article by M. Gilbert in which the concept of classic integrative theories is criticised for being too two-dimensional while describing each separate participant of European talks. Not only on the article basis but also on the basis of the general image of the Margaret Thatcher phenomenon, the author of this thesis has decided to trace whether or not her European policy was really so black and white as it arises out of those theories.

Therefore, the primary aim of this thesis is to determine whether or not Margaret Thatcher had a complex idea about the European integration concept which she tried to apply to her European policy and evaluate the way she followed her European concept in the European arena. The author is also to define the crucial determinants of her European policy in the reality of the European negotiations which possibly meant a digression from her European concept. The secondary aim of this thesis is to classify/organise Margaret Thatcher's European ideas in connection with those time discussions while using the primary sources.